

¶ Nysenus: « Ne sis terra magis inaninis; ne sis iis que sensu caret insipientior. » S. Hieronymus quoque et Albinus: « Quid, inquit, hævianus vanitate, quam terram manere, que hominum causa facta est, et ipsum hominem terræ dominum in pulverem repente dissolvit? » Igitur censent hic auctores terram hic induci, ut ex ea discamus recte vivendi modum, scilicet ut ex ejus firmitate et constantiam in agendo et patiendo firmitatem et constantiam. Item ex ejus vilitate humilitatem, scilicet quod Adam factus dictusque sit ab *adama*, id est homo ab humo, terrigena a terra, juxta illud Ecclesiæ in die Cinerum: « Memento, homo, quia pulvis es, et in pulverem reverteris; » quod petium est ex *Genes. iii, 19*. Rursum terra hic obicitur ut palastra, in qua velut stadiodromi decurrimus ad metam, et velut athlete certamus pro premio. Sic ergo curramus, sic certemus ut comprehendamus.

¶ Quinto, alii censent vanitatis demonstrationem hic peti a similitudine terræ, solis, ventorum et fluminum, q. d. Sicut terra eundem semper tenet locum, ac sol, venti et flumina eundem semper tenent cursum: sic homines eundem servant semper vanitatis lenorem et cursum. Sicut enim generatio præterita præterit et evanuit: sic et presens et futura præterit et evanesceat, ut ex hominibus qui fuerunt et transierunt, iudicium facere possis de presentibus et futuris, scilicet quod simili modo transibunt et morientur. Aut, ut Rupertus, q. d. Vanit et dementes sunt labores, quos homines arari in comparanda terra impendunt, cum tot generationibus prætereuntibus et advenientibus, hic terra semper maneant, nec ab ullo tolli sibi que propriari possit.

Sexto, nonnulli magis apposite censent terram, solem, ventos, flumina hic induci, ut probent id quod dicitur vers. 10, nihil novi fieri sub sole, sed omnia in orbem ire et redire, ad retundendam hominum novitatem et novis inhiantium curiositatem, que una in hominibus vanitatis pars est non minima. Huc accedit noster Pineda, qui sic exponit, q. d. Nihil, o homo, ex tuo tibi labore perenturum amplius poteris ex rebus aliis natura constantibus intelligere. Numquid habet generatio adveniens, quod generatio præterita non habuerit? Quid juvenis putat se inventurum, quod senes non fuerint experti? Eadem terra, eadem vilitate calcatur omnibus; nam terra in æternum stat: solum ad occasum continue currit anhelans; quid hodie invenit denuo, quod heri non habuerit? Idem hemispherium occumbens desinit, idem invenit renascens. Vel hac ratione: Nihil magnum sub sole; quippe ex nulla re sub solari retulit beatitudinem generatio præterita, siquæ neque referet generatio adveniens: non ex fluminum aqua, non ex terra; ergo cum nihil sub sole novum, nihilo plus erant beati futuri homines, quam fuerunt præteriti. Nec dicas: Plus laborabo, et sic amplius quam illi fructus

percipiam; quia eadem tibi, sive multum sive parum laboranti, vitæ leges suscipiendæ sunt, eadem que aliis tibi laboris merces percipienda. Idem ortus et occasus tibi expectandus est.

Anagogice, S. Gregorius in *Psal. v. Ponit.*, ad illa: *In generatione et generationem anni tui: a Generatio*, inquit, vadit, et generatio venit; terra autem in æternum stat. Hoc est namque instabilitas vite istius permutatio, ut decedentibus aliis alii succedant, quibus postmodum simili modo deficientibus, alii non aequali conditione orientur. Ex quibus tamen omnibus, que in seculo fuerunt, vel futura sunt, generationibus viva illa et divina generatio perficitur, que in æternum claritatis Dei consortio perfructur. In hac itaque annos, id est æternitatem Dei permansuram dicit Propheta; tunc videlicet, cum generatio que præcedit et que sequitur una facta fuerit, novissima utpote morte destructa, que antequam in victoria absorbeatur, nihil stabile, nihil solidum, nihil dimittit illesum. » Sic et R. Isaac, in *Midrash Coleleth*, id est in expositione Ecclesiasticis, ad hunc versum: « Generatio vadit, et generatio venit, terra autem in æternum stat: hoc est, inquit, regnum hoc ingreditur, et regnum hoc egreditur: Israel autem permanet. Et hoc est: Terra autem in æternum manet. » Qui enim sunt veri Israelite, id est sancti dominantes Deo, vocantur terra, ob stabilitatem et beatam æternitatem, que in celo perfruuntur. Ita Galatinus, lib. VIII *De Arcanis fidei*, cap. xvii.

Allegorice, generatio Judæorum præterit, generatio christianorum advenit; terra autem, id est Ecclesia, in æternum stat: quia eadem est Ecclesia vetus et nova, ob eandem fidem eundemque Dei cultum. Ita S. Hieronymus et Origenes in *Psal. lxxxix, 1*. Generatio quoque tyrannorum et persecutorum præterit; huic successit generatio arianorum et hæreticorum: sed contra omnes immota persistit terra, id est Ecclesia.

Tropologice, nonnulli hic referunt ad generationem et genera vitiorum, quorum personas et larvas successive induit homo. Nam, ut ait S. Hieronymus, epist. 48 ad Marcellam: « Nunc tua personam leonis nobis imponit, nunc cura superflua in annos plurimos duratura præcogit: lætatur ad nummum, amisso obolo; contristatur, etc. Cum enim ad imaginem Dei conditi simus, ex vicio nostro personas nobis plurimas superinducimus; et quomodo in theatralibus scenis una atque idem histrio nunc herulem robustus ostendit, nunc mollis in Venerem frangitur, nunc tremulus in Cybele: ita et nos tot habemus personarum similitudines quod peccata. »

Rursum generatio veteris hominis præterit, et generatio novi advenit per baptismum et penitentiam; itaque terra, id est anima in virtute fundata persistit, et permanet, adeoque beata æternitate donatur. Denique generatio laborum præterit, generatio præriorum advenit in celo, que

est terra viventium, ideoque in æternum stat ejus felicitas et gloria. »

Ex omnibus his expositionibus, illa quam primo loco posui maxime genuina et literalis videtur; proxime enim attingit scopum et finem Ecclesiasticus, qui est ostendere omnia sub sole esse vana, ex eo quod omnia sint circumstantia, euntque in orbem et abeant. Hoc enim significat *generatio præterit, et generatio advenit, q. d.* Generationes sæculorum omnium gyraunt euntque in circumlum, quia generatio generationi succedit continuo, sicut pars posterior circuli priori continua serie succedit. Sicut ergo posterior pars circuli, dum volvitur, extendit priorem: sic posterior generatio excludit quamlibet antecessentem. Causam subjicit dicens: « Terra autem in æternum stat, » q. d. Terra est quasi centrum hujus gyrationis et circuli: circa illam enim gyraunt assidue omnes generationes, revolutiones et successiones sæculorum. Sicut ergo centrum in circulo immotum sit oportet: in centro enim figitur unus pes circuli, et alter deinde pes in orbem circa centrum actus describit circulum: sic in rota axis, qui est quasi centrum, immotus consistat oportet, ut circa eum rota rotari possit. Pari modo terra, que hujus circuli et gyrationis generationum est centrum, immota stet oportet, ut in ea et circa eam gyrationes hæc assidue continuantur et perpetuari queant: præsertim quia terra materiam et causam gyrationibus et generationibus hisce suppeditat. Omnia enim ex terra generantur. Ipsa rursum generationem plantarum, animalium, hominum prætereuntem in se recipit. Omnia enim corpora dum moriuntur, in terram ex qua orta sunt, velut in matrem suam redeunt, ut ex ea nova generatio novarum plantarum, animalium, hominum assidue germinare et procreari possit, dum ipsa pluvia irrigatur et solis radiis calefit, itaque fecunda et fertilis efficitur. Quare terra similis est arbori, quæ, ut ait Plinius, lib. XVI, cap. xx et xxi: « Cum semper retineat comam, eadem tamen folia non durant, sed subnascuntibus aliis arcescunt vetera. » Simili enim modo in terra subnascuntibus aliis hominibus et animalibus, veteres arcescunt et moriuntur. Et hoc innuit vox *generatio*: quidquid enim est generabile, idem est et corruptibile. Que enim generantur, oriuntur et crescant, deinde decrescant, senescunt et occidunt, juxta illud *Sap. v, 13*: « Nos nati continuo desivimus esse. » Hinc collige vanos homines esse, qui vano et corruptibili mundo incubant, utpote qui universos eorum labores et fructus absorbunt et corrumpunt: perinde ac stolidus est columba, nec habet cor, ut ait Osee cap. vii, vers. 11, que cum videat ovam et pullos ex nido suo semper auferri, quotidie tamen in novis ibidem ponendis laborat.

Ex hoc deinde velut principio colligit Ecclesiasticus, vers. 10, nihil sub sole esse novum, sed omnia pari modo gyrate, et tempore sibi a Deo prescripto oriri et occidere, itaque in orbem et

abire. Unde vers. 11 concludit: « Non est priorum memoria: sed nec eorum quidem, que sunt a futura sunt, erit recordatio apud eos qui futuri sunt in novissimo. » Nunc singula verba ad inveniendum revocemus, et penitus examinemus.

Generatio hebraice est *דור*, a *דור* dor, id est duro, moror, vitam duco. Item peregrinor, habito: quare dor idem est quod durior, sæculum, peregrinatio, generatio, etas, tempus vite, quo homo peregrinatur in mundo. Hinc *secundo*, per metonymiam dor, id est generatio et sæculum, significat homines illa etate et seculo viventes; item omnia que illo seculo oriuntur, accidunt, et occidunt. Noster apte veritatem generationem, ut notet rerum sublimiarum tum corruptiolem: quidquid enim generatur, idem corrumpitur, uti jam dixi; tum circulationem: generationes enim rerum quotannis cum sole innovantur, vadantque in orbem. Denique unius generatio est alterius corruptio, ac vice versa unius corruptio est alterius generatio, ut ait Aristoteles. Hinc Forerius in cap. xxxviii *Isaia* ad illa: « Generatio mea ablata est, » hebreum dor, id est generatio, derivat a nomine *דור* dor, id est sphaera, circulus, plura; unde dor, inquit, seriem vite significat; nam revolutionem quasi sphericam notat: nostra autem vita tota in revolutionibus et in vicissitudinibus consistit in cap. *II, Isaia*, vers. 8. Dor, inquit, hebraice etatem seu sæculum notat a volubilitate, quod etas etati et sæculum sæculo succedat, ut circulum videatur conficere. Nam, ut ait S. Augustinus in *Psal. xxxviii*, ad illa: « Notum fac mihi, Domine, finem meum, et numerum dierum meorum quis est, » non sunt, sed transcutit dies nostri, « et momentis transvolantibus cuncta rapiuntur. »

Præterit hebraice est *התחיל* hotech, id est vadit, ambulat; Septuaginta, *παρέρηται*, id est profectus, q. d. In hoc mundo non sumus consistentes, sed ambulantes et viatores; assidue enim profectus sumus tendimusque ad mortem, ac per eam ad immortalitatem. Hinc Arabicus, *discedit*; Syrus, *abit*; alii, *transit, labitur*, q. d. Humana et terrena cuncta accelerant iter, profectus eunt, et quasi quopiam avolare velint, inducta jam pedibus talana nequeunt, abeunt, discedunt. Noster apposite veritatem, præterit, scilicet vitam peregrini, qui terras perambulatur, obit, relinquunt et præterit. Omnes enim in hac vita peregrini sumus, et peregrinamur a Domino, atque, ut ait Apostolus: « Præterit figura hujus mundi, » uti paulo ante dixi; quia mundus non habet substantiam consistentem, sed figuram prætereuntem et umbram fugacem, juxta illud Poete Christiani: « Præterit una dies, nescitur origo secundi. »

Et Cicero, libro *De Senectute*: « Etas præterita, ait, quamvis longa, cum effluxisset, nulla consolatione permulcere posset stultam senectutem; » quia, ut ait ibidem: « Tempus præteritum nunquam reveritur. »

Et Virgilius, VIII *Aeneid.*:

O mihi praeterita referat si Jovis annos.

« Terra autem in aeternum stat. » Nonnulli per terram hic, aeque ac *Genes. xi.*, accipiunt materiam primam quae eadem stat, id est substata rerum formis, et generationibus tam praeterantibus quam advenientibus. Ita Alexander Alensis, Bonaventura et Albertus. Verum hoc symbolicum et mysticum est. Constat enim ad litteram per terram elementum terrae significari. Pro aeternum hebraice est *עולם* (unde latinum *olim*), id est saeculum, aeternum; ac subinde non aeternum absolute, sed respective, adeoque longum duntaxat tempus significat. Unde nonnulli sic explicant:

« Terra in aeternum stat, » id est stabit tamdiu, quandiu eam incolent homines, quandiu vivent in ea mortales. Sic Horatius ait lib. I, *epist.* 10:

Serviet aeternum, qui parvo nesciat uti.

« Saeculum autem, ait Varro, spatium centum annorum (unde ludaei saecularis) ita dictum a seno, quod hoc sit spatium senescendorum hominum. » Aeternum tamen hic absolute accipi potest. Terra enim in aeternum stabit. Ita S. Thomas, I part., *Quaest. X.*, art. 3: « Aeternitas, inquit, vere et proprie in solo Deo est, quia aeternitas immutabilitatem consequitur, ut ex dictis patet. Solum autem Deus est omnino immutabilis. Secundum tamen quod aliqua ab ipso immutabilitatem percipiunt, secundum hoc aliquam ejus aeternitatem participant; quaedam ergo quantum ad hoc immutabilitatem sortiuntur a Deo, quod nunquam esse desinunt, et secundum hoc dicitur *Eccle. i.*, de terra, quod in aeternum stat; et sic aeternitas angelis attribui potest, secundum illud *Psal.*: Illuminans tu mirabiliter a montibus aeternis. »

Huc facit expositio *Catena Patrum Graec.*, quae hic Romae exstat in Bibliotheca Sforziana, ubi eam vidi et legi, quae sic habet: « Quae a Deo facta sunt, eadem manent ut sunt; et terra nasci, in terram abire, eandem stare terram, solem universam terram circummeantem, rursus in eundem terminum recurrere, etc.; at in humanis sermonibus nugatur multum, utilitatis nihil reperitur. »

Terra accipietur simpliciter.

Rursum huic loco proprie congruit « terra stat, » inquit Hugo Victorinus: « Ut venientes mittat, pertransientes portet, discedentes recipiat. » Salomon vero: « Terra stat, inquit, accusatrix vestri effecta, in qua nefaria opera perpetrastis. » In die enim iudicii terra quasi testis, muta voce accusabit impios coram Christo iudice, ac vindictam de eis exposcet, quod se puram a Deo creatam suis sceleribus polluerint, maculaverint, violaverint. Unde illud *Psal. cxxix.*, 4: « Advocabit coelum deorsum, et terram discernere populum suum. » Hinc Moses coelum et terram in testes vocat sanctae a Deo legis, et ab impiis violatae: « Audite, coeli, inquit, quae loquor; audiat terra verba oris mei, » *Deuter. xxxii.*, 1. Vide ibi dicta. Hinc Chalvus hoc mystice sic vertit, *dixit Salomon rex in*

*spiritu prophetico*: Generatio bona iustorum abiit de hoc saeculo, propter peccata generationis pessima impiorum, quae facturi sunt post eos; terra autem in saeculum saeculorum stat, ut sustineat ultionem eorum quae ventura sunt in saeculo propter peccata filiorum hominum.

Hinc patet perperam nonnullos Iudeos censuisse « stat significare terrae aeternitatem, quod illa increata sit et steterit ab aeterno; quos recenset et refutat R. Moses, lib. II *Doctoris dubiorum*, cap. xix; stare enim significat permanere, quod scilicet terra, postquam a Deo creata est, persistet in aeternum.

Igitur « terra in aeternum stat » significat primo, terram a sui creatione semper durasse, durare, et duraturam in aeternum, cum generationes hominum, animalium, rerumque omnium non durent, sed una praeterente altera et altera continue succedat. Haec enim est antithesis inter generationes et terram, quod haec perduret, illae vero abeant et in terram redeant. Ideo enim terra durat, ut generationum harum sibi assidue succedentium sit mater, materia, locus, receptaculum, et causa efficiens; dum plantis, animalibus et hominibus veteribus emorietibus, nova germinat et producit. Omnia enim haec sunt proles, fetus et filii terrae, ideoque inter se congeneres et quasi fratres, utpote terrigenae ex eadem matre, scilicet terra geniti, quae magna hominis est villitas et humilitatio. Hinc Empedocles dixit terram et aquam esse materiam generabilium corporum, ut farrinam et aquam; aerem vero et ignem efficientia magis quam accipientia esse, et vires praestare magis quam corpora rebus generandis. Unde de his subjicit Salomon: « Oritur sol et occidit, etc. Lustrans in circuitu pergit spiritus. » Solis enim assuela est calor et ignis.

Huc facit expositio *Catena Patrum Graec.*, quae hic Romae exstat in Bibliotheca Sforziana, ubi eam vidi et legi, quae sic habet: « Quae a Deo facta sunt, eadem manent ut sunt; et terra nasci, in terram abire, eandem stare terram, solem universam terram circummeantem, rursus in eundem terminum recurrere, etc.; at in humanis sermonibus nugatur multum, utilitatis nihil reperitur. »

Terra ergo est velut stadium moventium et currentium, ideoque hebraice dicitur *ארץ* *eres*, et *אָרץ* *arus*, id est currere (quod ita dicitur *ruzzolare*), eo quod ad ipsam fixam et stabilem currant et ferantur universa tanquam in centrum et quietam sedem, ipsaque sit velut stadium in quo decurrunt ab ortu ad occasum homines, aeque ac animalia resque universae. Terra igitur in aeternum stat, id est durat et permanet, nec praeterit, ut praeterant generationes saeculorum, de quibus dixit: « Generatio praeterit, generatio advenit. » Hiscie enim terram, utpote permanentem opponit, dicens: « Terra autem in aeternum stat, » id est permanet et consistit, *non* circa orbem

rotatur et sol, de quo per antithesin subdit: « Oritur sol. » Unde Nazianzenus, *orat.* 4: « Terra, inquit, est quasi hypostasis generationum sibi succedentium, » quia is substata, easque fovet et sustentat. Et Origenes, *hom. 14 in Numer.*, ait angelos promovere animalium nativitates, virgultorum et plantarum incrementa, quasi communes terrae mundiciae aurigas.

Hinc *secundo*, « stat » significat terram non moveri, sed firmam et immotam consistere contra veteres quosdam philosophos, qui censuerunt coelum quiescere et terram moveri, quae, teste Cicero, lib. II *Academ. Quaest.*, et Plutarchus, lib. II *De Placitis Philos.* cap. xii et xv, fuit olim sententia Necte Syracusii, Cleanthis Samii, Eupharbi Pythagorici, Heracliti Pontici, ac hoc saeculo Nicolai Copernici. Hinc plures philosophi censuere lunam esse solidam, in eaque habitare homines. Audi Macrobius, lib. I in *Somnium Scipionis*: « Denique illam (lunam) aetherae terram physici vocaverunt, et habitatores ejus lunares populos nuncupaverunt; quod ita esse plurimis argumentis docuerunt. » Et Plato in *Convivio*, lunam vocat coelum terrestre, et terram coelestem. Audi et Lactantium lib. III *De Falsa sapientia*, cap. xxii: « Xenophanes dixit intra concavum lunae sitam esse aliam terram, et ibi aliud genus hominum simili modo vivere, quo nos in hac terra vivimus. Habent igitur illi lunatici homines alteram lunam, quae illis nocturnum lumen exhibeat, sicut haec exhibet nobis; et fortasse noster hic orbis alterius inferioris terrae luna sit. Fuisse Seneca inter stoicos ait, qui deliraret, utrumne soli quoque suos populos daret, etc. Sed credo, calor deterrebat, ne tantam multitudinem periculo (combustionis a sole) committeret. » Hucusque Lactantius. Edidit nuper ad hanc sententiam propugnandam opus *De Magnete* Gulielmus Gilbertus Anglicus, et medicus Londinensis, ubi lib. VI probare contendit terram esse velut ingentem magnetem, qui non tantum polos caeli respiciat, sed et proprios habeat polos, circa quos rotetur quotidie et circumagatur 24 horarum spatio, idque ad sui commodum, ut scilicet diversos caeli siderumque aspectus et influxus ad rerum generationes opportunos recipiat. Rationes ejus frivole sunt, scilicet prima, quod omnis generatio, inquit, non tam ex quiete quam ex motu fiat, sine quo universa rerum natura torpesceret; secunda, quod vires solis et lunae generationes efficiant: moveri ergo et rotari debet terra, ut illis se opponat, itaque eorum influxus hauriat et suscipiat; tertia petitur ex terrae motibus, quos crebro experimur: illi enim videntur promanare ex interiore terrae motu, qui totus terrestris globi spiritus commovet et excitat; quarta, quod animalia ipsa non vivant sine motu cordis, arteriarumque motione et agitatione perenni: ergo et terra viventium genitrix, similes motus et agitationes habeat oportet.

Terram moveri mali generant.

Verum haec sententia repugnat non solum philosophiae, sed et sacrae Scripturae, quae hoc loco affisque asserti terram stare, firmamque immotam consistere, ut *Psal. cxi.*, 2: « Etenim firmavit orbem terrae, qui non commovebitur. » Josue, cap. x, 12, imperans soli ut sisteret, et a motu quiesceret: « Sol, ait, contra Gabaon non movearis, et luna, contra vallem Aialon. Steteruntque sol et luna. » Sol ergo movetur, non terra. *Eccle. i.* cap. xviii, 26: « In diebus ipsis retro rediit sol, et addidit regi (Ezechiae) vitam, » puta quindecim annos vixit. *Baruch iii.*, 32: « Qui (Deus) preparavit eam (terram) in aeterno tempore, » hoc est, qui fundavit (hoc enim significat hebraice *בָּנָה* *can*, id est preparavit) terram ut duret in aeternum. *Psal. xxii.*, 2: « Quia ipse super maria fundavit eam, » scilicet terram. *Psal. lxxvii.*, 69: « Et edificavit sicut unicornis sanctificum suum in terra, quam fundavit in saecula. » *Psal. cxviii.*, 90: « Fundasti terram, et permanet. » Similia sunt *Proverb. iii.*, 19; *Isaie vi.*, 13 et 16; *Job xxxviii.*, 4, 6 et 38. Huc facit quod S. Dionysius Areopagita, *Epist. ad Polycarpum*, narrat in eclipsi, quae contigit in Christi passione, lunam in plenilunio expositam soli, illico ad solem regressam se interposuisse inter solem et terram, itaque fecisse eclipsin. Denique congregato Cardinalium sub Paulo V, anno Christi 1616, die quinta martii, presente Cardinali Bellarmino, ex hoc Salomonis loco damnavit Copernici sententiam, quae docet terram moveri.

Ad *primum* respondetur terram non torpere quia assidue ab agricolis colitur, subigitur, aratur, sarritur, etc., ut fruges et fructus proferat. Omittitur ventorum flatus ac alterationes caloris et frigoris, siccitatis et humoris, quos per quatuor anni tempora assidue suscipit terra: alteratio enim est species motus, qui terram torpere non sinit.

Ad *secundum* respondetur solem et lunam moveri, ut terrae quiescenti influxus suos ad generationem necessarios imprimant. Causa enim efficiens accedere solet ad materiam, non materia ad causam efficientem. Agricola enim vadit ad agrum, non ager ad agricolam: faber vadit ad ferrum, non ferrum ad fabrum.

Ad *tertium* respondetur terrae motus non oriri ex motu naturali terrae, sed ex ventis et exhalationibus intra terrae viscera inclusis, qui, dum erumpere et sursum ascendere volunt, eam succutunt ut exitum querant.

Ad *quartum* respondetur animalia habere animam, ideoque egere cordis et arteriarum agitatione et pulsibus; terram autem esse inanimam, ideoque his non egere, eo ea habere non posse. Qui enim haec terrae dat, animam quoque illi det oportet. Plura vide apud nostrum Christophorum Clavium in *Sphera*. Vide et quae de terra dixi *Genes. i.*, 1. Denique, audi S. Gregorium Thaumaturgum, qui paraphrasticè vertens, et hunc ver-

sum cum seq. de sole, ventis et fluminibus conneclens, et ex iis caucis cur terra stet ita paucis assignat, vers. 7: « Res ipsa », inquit, recte comparantur fluxui torrentium, qui in immensum maris profundum ingenti strepitu incidunt. Sunt tamen quae eadem manent semper, qualia sunt nasci e tellure, verti in terram, eandem perpetuo consistere terram; solem, cum totam terram circumcilet, perfectio circulo ad eandem recurrere exitus sui metam; item stare ventos totque ac tantos amnes se in pontum effundere, ventosque irruentes neque cogere illum suos egredi fines, neque ipsos suis aberrare legibus. Et ea quidem uti conducibilia nostrae huius vite sic fieri congruebat. »

Rursus *terra in aeternum stat* significat terram non super aquas stare et fluitare, uti censuere nonnulli philosophi et theologi, sed sub iis stare firmamque consistere. Nam Thales, qui post Davidem 500 fere annis floruit sub Cyro, « iudicavit, ait Seneca, lib. VI *Natural. quest.* cap. v, totam terram subiecto humore portari, innotare et sustineri velut aliquod grande navigium his aquis quae premit. » Et alii apud Plutarchum, lib. III *De Placid. Phil.* cap. xv, censent « terram aquas sustinere instar platani foliorum, aut asserunt, ideoque moveri. » Horum opinionem secuti sunt S. Athanasius, orat. *Contra idola*; S. Clemens, lib. VIII *Recognit.*; S. Chrysostomus in *Psal.* cxxxv; S. Hilarius in *Psal.* cxxxv; Eusebius in *Psal.* xxiii; Procopius in *Genes.* cap. I. Porro Anaximenes, ait Plutarchus, censuit « terram vectari aere, » cui incumbit, idque verisimile esse innuit S. Basilius, Ambrosius et Damascenus, qui idipsum colligunt ex illo *Job* xxvi, 7: « Qui appendit terram super nihilum. »

Veram utrumque confutat hic Salomon: « enim *stat* significat terram firmam consistere, et subter aquas, aeri ceterisque elementis et caelis velut basin et centrum universi. »

Ratio a priori est triplex, iuxta tria genera causarum; materialis enim causa stationis et immobilitatis terrae est ipsa ejus opacitas, densitas et gravitas, quae exigit infimum mundi locum, ut caelis et elementis ceteris magis diaphanis et levibus subsistat, et subsistet. Omnia enim gravia tendunt deorsum, sicut levitas sursum. Quod ergo gravissimum est inter elementa, infimum poscit locum: gravissima autem est terra. Finalis est duplex: prior, ut terra sit quasi centrum elementorum, colorum et universi; centrum enim debet esse in medio et imo circuli, ut aequè distet a singulis circum partibus. Rursus centrum in circulo est immotum: sic terra in medio mundi est immota; si enim ipsa moveretur, suumque centrum mutaret, totus mundus pariter excentricaretur, extraque suum locum moveretur.

Posterior est, ut terra substet hominibus, animalibus et plantis, eorumque generationibus praeterentibus et adventibus; hinc eadem firmamque consistat oportet. B. Alcuinus, sive Albinus

Immobilitas terrae quae naturalis est.

Flaccus, praceptor Caroli Magni, *Disput. cum Pipino Carolo filio*: « Quid, inquit, est terra? mater crescentium, nutrix viventium, cellarium vitae, devoratrix omnium. » Causa efficiens est ipse Deus, creator et conservator universi, qui, velut Atlas mundum in vacuo sive nihilo sustinet, atque in mundi medio terram velut pilam in aere pendulam, sine ulla basi aut fulero, abilem firmamque sustentat. Hoc est quod ait Psaltes, *Psal.* ciii: « Qui fundasti terram super stabilitatem suam; » Aquila et Symmachus, *super sedem suam*; S. Hieronymus et Chaldaeus, *super basin suam*; melius alii, *super locum suum stabilem*, ut scilicet in centro suo stabilis et firma consistat. Unde S. Justinus, *Quest. CXXX ad Orthodoxos*: « Sustinent, inquit, caelum aequae, aquas terra, terram divinus natus. » Sic et S. Basilius, *homil. I Hexam.*, et ex eo S. Ambrosius, lib. I *Hexam.* cap. vi, quem audi: « Voluntate Dei immobilis manet, et stat in saeculum terra secundum Ecclesiaste sententiam; et voluntate Dei movetur et mutat. Non ergo fundamentis suis nixa subsistit, nec fulcris suis stabilis perseverat, sed Dominus statuit eam, et fundamento voluntatis suae continet, quia in manu ejus sunt omnes fines terrae. »

Causa symbolica et theologica est quod terra sit sedes Dei, imo scabellum pedum Dei; deest ergo eam esse immotam, utpote quae sit thronus gloriae, et scabellum immobilis et firmisimae divinitatis. Eadem de causa caelum empyreum est immobile, quia ipsum est thronus gloriae, in quo consistit, et beatis se ostendit Deus. Deest enim tam thronum quam scabellum throni divini esse immobile, ut deum immobilem et iudicem quietissimum representet. Atque haec ratione mundus sive universum est mobile, ideoque aeternum: quia partes ejus extreme, puta summa et infima, sunt immobiles, esto inter has medii orbis colorum et elementorum rotentur ad tempus, propter usum hominum et animalium. Hoc est quod ait Deus, *Isaie* lxxvi, 1: « Haec dicit Dominus: Caelum sedes mea; terra autem scabellum pedum meorum: quae est ista domus, quam edificabitis mihi? et quis est iste locus quietis meae? » Isaiam secutus Orpheus apud Clementem Alexandrinum, lib. VI *Stromat.*, ita de Deo canit:

Ipse autem in magno constans et firmus Olympo est: Aureus huic thronus est, pedibus subiacet terra.

Redundum est quod de Philistione et Manete refert S. Epiphanius, *haeres. 66*, contra Manichaeos: Philistion, inquit, Humeriferum (Deum) confingens docet cum humero gestare universam terram, et per triginta annos, lassato humero, in alterum humerum transferre, indeque terrae motus fieri. Addit simile de Manete parente Manichaeorum: Luna, inquit Manes, augebit et decrescitae deficit, dum impletur ab animis eorum, qui in cogitatione incredulitatis ipsius moriuntur. Deinde eandem animas a luna minore scabellum de-

ubi dicit, et in solem assumi, atque in Beatorum saeculum deponi. Haec Epiphanius fuere fabulae, Manetis et Philistionis.

Porro huic stationi et quieti terrae non officit terrae motus, quem subinde experimur, imo ipse confirmat id quod dixit, scilicet terram immotam consistere ex Dei voluntate et sustentatione. Inde enim sequitur Deum ad nutum, ut suam potentiam, vel indignationem in terrigenas ostendat, eosque sui metu percellat, terram ad tempus aliquod concutere, adeoque subinde totam terram quassare, eamque e centro suo convellere, uti accidisse in terra motu qui accidit in passione Christi, ad ostendendam indignationem necis Christi Filii Dei, censent Didymus in *Catena Graec.* in cap. ix *Job*, et alii, idque confirmant ex illo *Job* ix, 6: « Qui commovet terram de loco suo, et columnae ejus concutiuntur; » et ex *Eccli.* cap. xvi, 18, et *Psal.* xvii, 8, etc.

Motus librationis terrae.

Rursus, graves philosophi et theologi censent huic stationi, sive consistentiae terrae non officere motum tripodationis, quo eruditi mathematici opinantur moveri sive librari terram propter inaequalitatem partium ejus magis minusque gravium, ob summum consistit, quia hic motus tam lentus et exiguus est, ut ab hominibus sentiri nequeat. Sicut ergo libra censetur eodem loco consistere, etiamsi ejus lances librentur, et ex inaequalitate ponderis nunc ascendant, nunc descendant, quia eo non obstante libra situm locumque non mutat: sic multo magis terra stat et consistit eodem loco, etiamsi modice libretur. Imo ejus consistentia, inquit, in hac libratione consistit, sicut libra consistentia in libratione lancium consistit. Hoc ut intelligas, scito triplex in terra esse centrum: primum, rotunditatis terrae, quod est punctum medium in rotundo terre globo, sicut centrum est punctum medium in circulo; secundum centrum est gravitatis terrae, quod est punctum in medio terrae, a quo omnes circumjectae partes terrae aequaliter quoad gravitatem distant, ita ut centrum non magis accedat ad partem unam, quae levior sit quam altera, sed praecise in gravitatis partiumque aequae gravium sit medio; tertium est centrum totius universi, quod est punctum in medio terrae aequaliter distans ab omnibus partibus perisphaericae, sive circuli et circumferentiae colorum. Haec autem tria centra subinde reipsa sunt diversa, et loco sitaque a se invicem distant, esto centrum gravitatis terrae semper nitatur et tendat ad centrum totius universi, ut sit in imo sive infimo mundi loco; hunc enim velut sibi proprium appetit et exposcit. Ratio ergo jam dictae librationis terrae (aeque ac librae) est inaequalitas ponderum, quae nunc in una lance vel parte terrae, nunc in alia majora sunt, ideoque nunc hanc, nunc illam partem degravant, et impellunt ad centrum universi, sive ad punctum medium universi, quod ab omnibus perisphaericae colorum partibus aequaliter

Triplex terra centrum.

distat. Ad hoc enim mundi centrum sua gravitate feruntur omnia gravia, totaque terra. Quare differt, ac subinde loco sitaque distat, uti jam dixi, centrum rotunditatis terrae a centro gravitatis terrae, a quo omnes partes terrae quoad gravitatem aequaliter distant: centrum enim gravitatis terrae est, vel esse appetit centrum mundi, centrum autem rotunditatis terrae est punctum medium terrae, quod nonnihil a centro gravitatis terrae, et consequenter a centro mundi distare videtur, quia terra in una parte gravior est quam in altera: habet enim plura onera et pondera, ut montes, rupes, mare, etc., in una parte, quam in altera: imo saepe nova pondera accedunt uni parti, non alteri, ut cum mare in aestu unam partem terrae deserit et ad alteram fluit, eamque occupat et degravat, ideoque tunc mutatur aliquatenus centrum gravitatis terrae, ac consequenter movetur et libratur terra motu tripodationis, quo sese agit et librat, donec hoc novum centrum gravitatis suae movendo se coeat, et quiescat in centro totius universi. Hoc enim centrum universi praecise est punctum medium totius mundi, quod aequaliter ab omnibus orbium caelestium circumferentis partibus, velut centrum in circulo aequaliter distat; unde ad illud omnia gravia tendunt, praesertim terra terraeque partes omnes. Quocirca nonnulli insignes mathematici censent hanc terrae librationem esse veram causam aestus maris (non vero motum lunae, utpote quae noctu longissime abest, estque in alio hemisphaerio, ita ut cum terra inter eam et mare intersecta sit, non videatur luna in mare posse agere, et causare aestum maris); dum enim libratur terra, mare ad partem terrae in libratione humiliorum, utpote centro viciniorem fluit et accurrit; et quia in libratione nunc una pars terrae est humilior, nunc altera, idcirco mare in aestu ad unam partem terrae fluit, in reciprocatone vero aestus ad aliam.

Verum huic sententiae obstat, quod haec terrae libratio pro varietate ponderum, accedentium huic parti vel illi, sit vaga et instabilis; aestus vero maris sit certus et stabilis. Addunt alii egregii mathematici, censentque hanc fuisse causam diluvii tempore Noe: nimirum quod Deus globum terrae tunc ita libravit, ut nunc ultra centrum universi eam depresserit, nunc eam super illud elevavit. Cum enim eam depresserit, illico maria et aquae omnes confluentes ad centrum universi, operuerunt totam superiorem superficiem terrae, utpote depressam et centro vicinam; cum vero eam elevavit, maria et aquae omnes fluentes ad superficiem terrae inferiorem, utpote centro universi viciniorem, eam operuerunt; itaque non simul, sed successive texerunt totum globum terrae, ita ut in ea successive submersi sint omnes homines et animalia ubivis locorum. Nam sola pluvia 40 dierum, a Deo in terram immissa, non sufficit ad eam totam operendam, ac praesertim ad hoc ut supra altissimos montes aqua emineret

quindecim cubitis, uti dicitur *Genes. vii et viii*. Verum hoc de diluvio majore eget examine. Ceterum, sententiam hanc de motu trepidationis terre ita inter alios clare et solide e principis geometriae probare conatur Gabriel Vasquez in II, tom. I, disp. 81, cap. III, num. 29: Pro explanatione, inquit, duarum difficultatum, notanda est doctrina quondam Archimedis mathematicorum facile principis: primum quidem terram et omnia gravia, quae ipsi terrae innotunt, ita efficere corpus unum quod attinet ad gravitatem, ut ponderibus suis libentur, sicut dixit Ovidius, lib. I *Metamorph.* in principio de ipsa terra: « Ponderibus librata suis. » Terram autem et cetera gravia, quae terrae innotunt, ita gravitate sua tendere, et appetere conjungi centro individuo magnitudinis totius mundi, ut quamvis alteri corpori gravi innitatur, et ab eo detineatur, ne penetret et conjungatur cum centro, sua tamen gravitate perpetuo ad hoc conatur, ac proinde imprimant corpori sibi subjecto impetum, quo nituntur deorsum tendere, ac corpus sibi subiectum impellere, ut sibi ipsae cadat loco, quousque deorsum adeo se deprimant, ut sint conjuncta centro magnitudinis mundi. Neque vero hoc solum efficit unum corpus in aliud, quo impeditur et detinetur; verum etiam partes ejusdem corporis invicem conantur, et se mutuo impellunt impetumque imprimunt versus centrum mundi. Id quod in ipsa aqua conspicimus, cum gutta aliqua in pulverem cadit: omnes enim ejus partes in modum orbis se contrahunt et comprimunt. Deinde ex eodem notandum est terram ita esse in centro universi, ut nullo corpore nitatur, ead ponderibus suis ita aequa libentur, ut centrum suae gravitatis, quod est indivisibile, penetret centrum magnitudinis totius universi, nec ultra tendere possit, sed ibi necesse sit quiescere. Nam, si hoc modo non quiesceret, ascenderet, et ex se ipsa a centro moveretur, quod est impossibile. Centrum quidem magnitudinis universi est punctum indivisibile aequa distans ab ultima superficie circuli, et orbis supremi ex omni parte; centrum autem gravitatis ipsius terrae est indivisibile illud, a quo si ducatur linea ad totum peripheriam ipsius terrae per lineam rectam, est aequale pondus ex utraque parte. Et hoc centrum in omni corpore gravi necesse est reperiri. Cum igitur hoc punctum, quod est centrum gravitatis terrae, penetret punctum magnitudinis totius mundi, terra quiescit. Camque hoc centrum gravitatis latitudinem non habeat, sed reipsa indivisibile sit, sequitur, si ex una parte terrae gravitas magis ponderet, mutari centrum gravitatis, et ita terram in eo statu quo antea erat, non conquiescere. Nam impossibile est terram quiescere, nisi punctum centri suae gravitatis penetret, et respondeat puncto totius orbis; alioquin sursum maneret. Sursum enim esse idem est, quod supra centrum magnitudinis universi quiescere;

mutato igitur centro gravitatis, quantumvis parva mutatio sit, terra movebitur motu quodam trepidationis, ut aliud punctum gravitatis respondeat, et penetret punctum totius orbis, et ita rursum ponderibus suis aequa ex omni parte librata quiescat. Porro gravitas terrae ex una parte horum potest ponderare, cum antea non magis ponderaret, quam ex alia, vel quia ipsa ex alia parte gravior reddatur nativa sua gravitate per physicam aliquam mutationem, vel quia et adjungatur corpus aliud; nam corpus illud innoxium terrae gravitat supra ipsam, eique impetum imprimit, sicut et partes ipsius terrae sibi ipsis innituntur, et impetum imprimunt. Quare ex eo quod aliquod corpus ex una parte terrae conjungatur, mutabitur centrum gravitatis, et sequetur motus trepidationis in terra, ut diximus; et eo magis corpus illud ex illa parte ponderabit, quo majorem impetum imprimet terrae; atque idcirco pars illa terrae magis tunc gravitabit, ac consequenter pro eo tempore majori motu trepidationis terra movebitur, quia centrum suae gravitatis longius distabit a centro mundi, ideoque ad illud omni nisu tendet, ut in illo quasi ultimo suo totiusque mundi centro conqueat. Ita Vasquez geometrice et praecise.

Verum haec inaequalitas ponderum, et consequenter inaequalitas gravitatis laterum terrae, tam modica est, si cum tam vasta terrae mole et globo comparetur, ut imperceptibilis et insensibilis sit. Deus enim ita aquam terrae opposuit, ut terra in omni sua parte aequale quasi sustineat habeatque pondus; quare motus hic librationis et trepidationis terrae, si quis est, adeo modicus est, ut insensibilis sit. Quocirca physice loquendo, idem est centrum rotunditatis terrae cum centro gravitatis terrae, ac consequenter utrumque coit et consistit in centro totius universi, ut proinde vere dicat hic Sapiens: « Terra autem in aeternum stat, » uti erudite docet noster Christophorus Clavius in cap. I *Sphaerae*.

Tropologiae Nyssenus, *homil. I*, sic exponit, *g. d.* « Stabiles estote et immobiles, » I *Corinth.* xv, 58. « In te inconcussa maneat temperantia, firma fides, immutabilis charitas, stabilis et immobilis in omni bono statio, sic ut quae est in te terra stet in aeternum. Si quis autem avarus pluribus divitiis inhiat, et quasi mare quoddam immensum expandens cupiditatem, lucris non potest satiari, is ad mare quod hic est aspiciens, morbum curet; » ut sicut mare omnes fluminum aquas recipiens non redundat, quia eas rursum foras per vapores, vel per fontes et flumina immittit; sic pariter dives opes et lucra, quibus abundat, in pauperes effundat.

Terra ergo docet hominum constantiam et perseverantiam in bono, contra omnes generationes persecutorum. Ille enim praetererunt, esto una alteri succedat, ut hac ratione homo fidelis constantem teneat aeternitatis ad quam aspirat (cujus

Physica  
libratio  
terra  
quocirca  
est insensibilis  
et idem.

pariter symbolum est terra) imaginem, juxta illud S. Bernardi: « Si in prosperis non exollaris, neque in adversis depressaris, sed eandem animi constantiam tenentemque teneris, eris quamdam aeternitatis tenens imaginem. » Idem S. Bernardus, *serm. 2 De SS. Petro et Paulo*: « Moses, Deut. xxxii, de quibusdam ait: Utinam saperent, et intelligerent, ac novissima providerent! In quibus utique verbis tria nobis video commendari, sapientiam, intelligentiam, providentiam. Arbitror sane tribus eas assignari posse temporibus, ut aeternitatis quaedam imago reformari videatur in nobis, presentia moderantibus per sapientiam, praeterita per intelligentiam judicantibus, novissima providentibus ad cautelam. »

Allegorice ergo terra representat Ecclesiam in persecutionibus; tropologiae, animam sanctam in temptationibus constantem; anagogice, Ecclesiam triumphantem et constanti aeternitate perfruentem, juxta illud *Psalm.*: « Credo videre bona Domini in terra viventium. » Terra enim mortuorum est palaestra certantium; terra viventium est regnum Sanctorum, ait S. Augustinus. « In terra mortuorum spes mea Deus, in terra viventium portio mea Deus, » ait idem in *Psalm.* cii.

Rursum terra in aeternum stans est B. Virgo Maria, quae semper in gratia stetit, adeoque Christo usque ad crucem et mortem assistit, atque omnibus se invocantibus ope sua semper assistit. Ita S. Augustinus, lib. II *De Genesi contra Manichaeos*, cap. IV: « Fons, inquit, ascendebat de terra, et irrigabat omnem faciem terrae, id est dignitas terrae, mater Domini Virgo Maria rectissime accipitur, quam irrigavit Spiritus Sanctus, qui fontis et aquae nomine in Evangelio significatur, ut qualis de limbo terra, talis homo ille fieret, qui constitutus est in paradiso, ut operaretur ibi, et custodiret, id est in voluntate Patris, ut eam impleat atque servaret. »

**VERS. 5.** 5. ORBITUR SOL, ET OCCIDIT, ET AD LOCUM SUUM REVERTITUR: IMQUE RENASCENS (Hebraea et Septuaginta, *oriens*) (1).

(1) Rerum mundanarum vanitas omnino in eo cernitur, quod eorum varietas et vicissitudines in eundem orbem redeunt, ita ut nunquam res nova fiat.

Elegantior Hieronymus: « Sol iste, qui in faciem mortuorum datus est, interitum mundi ortu suo quotidie indicat et occidit. Qui postquam ardentem rotam Oceano joverit, per invigilias novis vias ad locum unde exierat, regressus, expletque noctu circulo rursum de thalamo festinus erumpit. » Itaque illud Catulli, *Carm. V*, 4 sequi:

Soles occidere et redire possunt;  
Nobis, cum se senex occidit brevis lux,  
Nec est perpetua domanda.

Hebraice est, et orbitur sol et occidit sol (proprio tractat, et collicet Oceanum, et exit), et iterum ad locum suum anhelat, ubi oritur; alii, ut velle videtur accentus, et quidem ad locum suum ubi anhelans, festinus oritur.

**VERS. 6.** It ad meridiem et se vertit ad septentrionem ventus; se vertens, se vertens it ventus (gallice, tournant, tournant de la vent), et super (alii secundum, id est in)

6. GYRAT PER MERIDIEM, ET FLECTITUR AD AQUILONEM: LUSTRANS UNIVERSA IN CIRCUITU PERGIT SPIRITUS, ET IN CIRCULOS SUOS REVERTITUR. — Pro ad locum suum revertitur, hebraice est *qntw sceph*, id est anhelat, anhelus tendit, inhiat, ardens cupit; Septuaginta *osa*, id est trahit; Arabice, *trahitur*; Aquila, *aspirat*; Symmachus et Theodotion, *revertit*. Sol enim tanta velocitate rapitur ab ortu ad occasum, ut anhelare, et fessus anhelus spiritu ad occasum, quasi ad quietem rapi videatur, juxta illud *Psalm.* xviii, 6: « Exaltavit ut gigas ad currendam viam, a summo caelo egressio ejus, et occursum ejus usque ad summum ejus: nec est qui se abscondat, » etc.; quod ad litteram de sole, allegorice de Christo et Apostolis per orbem evangelizando velocissimo discurrentibus, cunctosque Dei filios illuminantibus, ejusque amore inflammantibus dicitur. Sol ergo est quasi gigas veloci cursu eurrens et anhelans, ac quodam modo atrahens ventum, seu aerem praese desiderio redeundi. Certe, oriente sole, frigidior quam ante sentitur aura, ait noster *Lucretius*. Chaldaeus vertit, *in nocte respicit, et vadit per viam abyssus, et orbitur cras ab eodem loco, in quo heri ortus est*; alius, *Abyssinorum* (id est ingenium et occultorum in adverso nobis hemispherio locorum apud antiquos) *iter ostendit*.

Loquitur de motu et cursu solis, non tam annuo, ut vult Theophilus Alexandrinus, *epist. 3 Paschali*, quam quotidiano. S. Hieronymus *serm.* Hugo Victorinus, Bonaventura, Lyranus, Hugo Cardinalis, Carthusianus, Albertus, Thaumaturgus, Joannes Arboreus de utroque cursu interpretantur, tum diurno, tum annuo, etiam prima verba textus, ita ut oriri sol censetur, quando per vernale aequinoctium ingrediens ad nostrum populum consurgit; occidere, quando exiens per autumnale ad inferiora descendit; gyrare per meridiem (quae sunt verba sequentia), quando in hernalibus signis commoratur; flecti ad aquilonem, quando in aestivis, quae polo boreali viciniora sunt, circumfertur.

Queres, quorsum hic solis ortus, occasus et gyratio inducitur?

*Primo*, haec acieplias plane ut sonant, quasi significet hic Salomon, vanitatem quandam non solum terrae et terrigenae, sed et soli oculis quo inesse, ut sit argumentum a minori ad majus, *g. d.* Soli ipsi et oculis inest vanitas, id est instabilitas. Omnes enim assidus rotatur et gyrant, et velut circulares in orbem eunt et abeunt; quanto magis ergo homo et terrena omnia sunt vana et instabilia, atque transeunt et evanescent! Unde Didymus et Nyssenus in *Catena Hieronym.*: « Hoc inquit, sibi vult: hujus universalitatis naturam respiciens, sive quae in sole, sive quae in

circulus suos redit ventus. Sensus: Ventus perpetuo est alta celi plaga in altam transit; tamen semper in vias prioris redit.

mari, sive quæ in celo sunt consideres, tuam ipsius naturam intelliges; nam quemadmodum solis huius, sic et nature nostre suus est ortus et casus. » Et S. Hieronymus: « hoc autem, ait, idcirco dicit, ut doceat mutationibus temporum et ortu occasuque siderum humanam etatem labi, et interire dum nesciat. »

*Secundo*, potest hic versus referri ad generationem preterentem et generationem venientem, vers. 4, ut significet rerum omnium circulationem, q. d. Omnia in mundo sunt circulantia atque in orbem eunt et redeunt: nihil ergo in eo est fixum et stabile, cui cor affligas. Antecedens probò, quia generationes gyran et circulares sunt, dum assidue una preterit, altera advenit. Sic pariter sol gyrat, dum oritur et occidit assidue; sic et venti et flumina. Atque inde concluditur, q. d. nihil sub sole esse novum, sed omnia in orbem ire et redire. Porro, sicut in generationum circulatione, terra velut aurum omnium subjectum jugiter stat: sic in solis circulatione idem permanet sol, solisque motus, itus et reditus. Idem est de ventis et fluminibus, qui omnes labuntur in mare, illudque omnia excipit, nec tamen redundat.

*Tertio*, nervosus hic versus accipi potest, ut sicut vers. preced. dedit causam materialem generationum, scilicet terram: sic hic eorumdem dedit causam efficientem, cur scilicet generationes in terra sibi assidue succedant. Causa enim est gyratio solis, qui nunc accedens suo lumine ver et colorem, quo herbe germinant et animalia prolificant, adducit; nunc abscedens seque elongans hiemem affert et frigus, quo plantæ et animalia arescunt et emoriuntur. Cum enim sol motu anhelato et inquieto jugiter moveatur, locum mutet, hemispherium alternet, necesse est pariter jugiter moveri res sublunares, que ab eo pendent, eorumque ortus et occasus alternare. Quare inconstantie et fugacitatis rerum terrenarum causa est inconstantia et fugacitas solis. Ita S. Hieronymus, Alcuinus et Nyssenus, quem audi: « Mortalium vita conferitur die dicta succedente, anni que partibus et conversionibus, solisque cursibus certis et definitis, nunc antecedentibus, nunc suisin recedentibus. »

Hinc sol hebraice et chaldaice dicitur שֶׁשׁ *soemes*, id est minister, quod quasi minister subserviet Deo et nature in rerum generatione, quodque nobis operantibus minister, et quasi faciem præferat.

*Quarto*, noster Pineda hunc versum refert ad antecedentem ignorantiam humanam, que notatur vers. 8. Ex astronomia enim scientia, que præstantissima et juvenissima est, nil aliud certius de illa haberi potest, quam quod sol cum cæteris sideribus oriatur et occidat, ac eodem semper cursu repetat.

Denique Olympiodorus: « Certum, inquit, solis cursum dispositumque ostendit, ut nos ad

illius contemplationem attollat, qui fabricatus est solem. Moveatur autem seculari motu, ut nonnulli arguunt ex verbis Esdræ ita dicentis: Magna est terra, et excelsum est cælum, et velox cursus est sol, et vertitur in circulo cæli, et in una die ad locum suum revertitur, quasi dicat: Hic etiam sol, licet magnus, ad solem justitiæ comparatus, vanitas est. Mystico autem sensu ita intellige. Oritur sol in cordibus fidelium, dirigens adhuc proficientes ad ea que agenda sunt; sed et in ipsis occidit, quando altitudines sententiarum inquirunt, atque ita majus desiderium cognitionis illis accendit. »

Nota *re renascens*, id est rursus oriens: ortus enim solis videtur ejusdem nativitas, quia sol ex aurora velut proles e matre nasci conspicitur, et a rubibus existimatur. Unde ænigma: « Filla sum matris, eadem mox gignitur ex me; » quod sicut dicitur de nive, que ex aqua gignitur et rursus in aquam resolvitur, sic etiam de sole dici potest, qui ex aurora et die nasci videtur, ac vicissim oriens auroram et diem progignit. Imo nonnulli philosophi et poete censere vere solem nasci ex ignis vaporibus coactibus. Unde Lucretius, lib. V, auroram et solis ortum ita pingit:

Ætheris aëreum desert, et lumina pandit,  
Aut quia sol idem sub terras ille revertens  
Antiquat, cælum radius accendere tentans:  
Aut quia conveniunt ignes, et semina nulla  
Que faciunt solis nova semper lumina gignit.

Sic et Epicurus censuit solem in oceanu intire et in ortu renasci, teste Cleomede, lib. II.

Allegorice S. Chrysostomus, hom. *De Turture*, tom. V: « Ortus est, inquit, nobis sol justitiæ Christus, de S. Maria secundam carnem genitus. Oriens quippe nomen est illi, *Zachar.* iii, 6. Occidit vero, quando post crucem ad inferna descendit, et ad locum suum revertitur ipso dicente: Cum exaltatus fuero, universos traham ad me. » *Joan.* xii. De hoc sole justitiæ et Malachias pronuntiat dicens cap. iv: « In diebus illis orietur sol justitiæ, et sanitas erit in penis. » Ubi plura hæc de re dixi. Christus ergo velut sol ortus est in nativitate, occidit in morte, rursus ortus, et velut renatus est in resurrectione, inquit Olympiodorus: sol enim sua luce, splendore, calore, effluvia, vivificatione, symbolum est Dei et Christi, uti per multas analogias ostendi *Isaia* xlv, 1. Rursus S. Ambrosius in *Psalin.* cxviii, octon. 12: « Oritur, inquit, sol justus, occidit autem injustus; oritur tranquillitati piæ mentis, occidit iracundiæ; unde ait: Sol non occidat super iracundiam vestram; hic potest colligi, quia isdem oritur et occidit, quorum et vitia sepeliat, et illuminet gratiam; mortuus est enim peccato, ut Deo viveret, hoc est, peccato sumus in illo mortui, ut Deo in perpetuum viveremus. Vide ipsum mysterium prænumtium: Et oritur, inquit, sol, et occidit, et in locum suum trahit, hoc est quod ait

Dominus: Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me ipsum. Traxit enim ad se omnium studia, ut vel peccata nostra crucifigeret, vel bonum ingenium ad justitiam provocaret. Adverte quemadmodum trahat ad se: Pater, volo ut ubi sum, et isti sint mecum. Et ad latronem ait: Hodie mecum eris in paradiso. Adverte quomodo omnia trahat. Exaltatus est in cruce, et totus credit mundus. »

*Tropologie*, licet sol splendidissimum sit mundi astrum, « cæli oculus, temporum rector, siderum dux, vite dator, animantium pater, » ut ait S. Nazianzenus, orat. 2 *De Theolog.*, et « expressa divine bonitatis imago, » ut ait S. Dionysius, cap. iv *De Divin. Nomin.*, tamen ille ipse vanitatis quoque est speculum et exemplum: *primo*, quia instabilis est semperque rotatur, oritur et occidit, idque quotidie et celerissime: nam quotidie totam terram circumit; quare ad vivum representat brevitatem, ortum, vicium et interitum vite humane: sol enim continuo et velocissimo suo motu describit, definit et numerat horas, dies, menses et annos vite nostre. Ita S. Hieronymus, Nyssenus, Olympiodorus et alii.

*Secundo*, sol inconstantissimus est, dum singulis momentis locum et regionem mutat, ac vicissim singula zodiaci signa percurrit; quare inconstantie humane est symbolum, ac nominatim representat inconstantiam et circumrotationem concupiscentiæ, ut habet textus Græcus, *Sap.* iv, 42. Ita R. Hæcacos apud Galatinum: « Quamvis sol, inquit, celestesque orbis irrequietis motibus super suos axes volvantur, nihil novi, nihil perfectionis comparat: non aliter sane qui ad suas appetitiones habenas laxant, et isdem veluti versatilibus suarum concupiscentiarum axibus circumrotantur, nihil commodi bonive nascuntur. Nature itaque appetitionibus et animi motionibus inservire, in nullis proccus vanitas est. »

*Tertio*, sol subinde altissime elevatur, ac in meridie coruscus refulget; sed illico descendit, luemque et splendorem nobis minuit, eumque plane in oceanu perdit: sic pariter homo subinde ad altos honorum gradus, celebritatem et gloriam attollitur; sed mox vertente rota fortune deprimitur, ac sæpe in vita, semper in morte omne ipsius decus perit et occidit. Ita Nyssenus. Disce ergo a solo modestiam, ac « in die honorum melior esto malorum, et memento paupertatis in tempore abundantie, » ut monet *Eccli.* cap. xviii, 23; sol enim vespere tenebras patitur, imo abscedens eas inducit. Nam, ut ait Plinius, lib. II, cap. x, liqueat, « non aliud esse noctem, quam terre umbram. » Umbra autem et tenebre obscuritatis et adversitatis sunt typus. Rursus sol interjectu lune patitur eclipsin, que defectus et felicitatis humane est typus. Denique Plinius, lib. II, cap. xi: « Quis, ait, cernens statos siderum labores, non eorum necessitati mortalis genitus ignoscat. »

*Quarto*, sol licet multis beneficus, aliis tamen est maleficus; quia nimio calore arefacit et exurit: quocirca sol, que « exorto aestuaverunt, et aruerunt » bona Dei semina et virtutum gemina, est diabolus ejusque tentationes, uti exponit Christus, *Marc.* iv, 6, 13 et 17, ac ibidem S. Chrysostomus et Nazianzenus, orat. 1.

*Quinto*, in Hebræo repetitur *vau* conversivum, id est quod præterita vertit in futura. Unde sic ex Hebræo ad verbum cum Pagnino veritas, et *oriatur sol, et ingreditur, sive occidit sol*; ubi *vau* et anxusim habet, et significat solem totum esse in eundo et redeundo, idque continue et constanter (futurum enim Hebræis significat continuationem et constantiam). Rursus pro *revertitur* hebraice est *anhelat*, que omnia symbolice significant hominem suis cupiditatibus abreptum, totum in eas ferri, præteritorum et futurorum oblitum; his enim ardens incitissimò in eas cursu rapitur velut astuans et anhelus. Hinc vulgus putat solem a bobus trahi, qui vespere fessi et anhelati, in oceanu solem secum ad stabulum ducent, ut ibi simul quiescant, uti refert Plinius, lib. II, cap. xxvii, et Seneca, lib. III *Natur. quæst.* cap. xxvi. Poete vero fabulantur solem vespere anhelum in mare se immergere, ut eo refocilletur et refrigeretur, teste Strabone, lib. I. Hinc illud Catulli, lib. II:

Solis anhelantes abiat annis equos.

Et illud Virgilii, lib. XII *Æneid.*:

Orta dies, cum primum alto se gurgite tollunt  
Solis equi, luemque elatis naribus elant.

Et illud Boetii, lib. III *De Consol.*:

Cadit Hesperus Phobus in nadas,  
Sed secreto tramite rursus  
Curru solis vertit ad ortus.

Verum enimvero idem sol homini magis veritatis vereque virtutis, quam vanitatis et vitii est schema et exemplum: *primo*, quia cælestis docet hominem celestia cogitare et amare; *secundo*, quia sua luce docet eum opera lucis, id est virtutis, operari, *Ephes.* cap. v, 8; *tertio*, quia ingenti sua velocitate, eoque continua et ejusdem semper tenoris, docet hominem ad labores debere esse impigrum et infatigabilem, ut in his eodem semper tenore perdetur; *quarto*, in quo suo calore, que omnia vivificat, docet hominem charitatem et zelum, quo spiritu apostolico præditus omnes ad Dei amorem inflummet; *quinto*, ab oceanu rediens ad locum suum, id est orientem, *scepht*, id est anhelat, hoc est summa aviditate, concitatione rapidissima, et ardentissimo desiderio fertur et rapitur, anhelitu velut attracto, eorum more, qui aliquo celeritate contendunt, aut citum altitibus operis finem consequi volunt. Hic solis anhelitus docet hominem labore fessum, vires animamque meditatione et oratione, que gratiam Dei attrahimus, innovare, ut per innovationem spiri-

tus acuat desideria pia, novaque opera continue novo animo, novo fervore et ardore ordiatur. Ut mysticus ergo sol nunquam zodiacum, id est institutum tuum exeat, et per illum discurrens, omnes vite exemplo illuminare contendat. Jam te per orationis exercitationes, supra res corruptioni obnoxias effer. Jam per honestas actiones te proximis subijce; sed postquam per aliquod tempus laboraveris, ad locum tuum, id est ad quietem propriam inspectionis et emendationis revertere. Dic animæ tuæ singulis mensibus: « Convertere, anima mea, in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi, » *Psal. cxiv, 7*. Ubi nota Orientem vocari, « locum suum, » quia solis proprium: sive quia in Oriente a Deo creatus est sol, ut vult Severianus; sive quia in Oriente oriatur et quasi nascitur. Locus enim natalitatis vocatur solis et proprius. Orientem ergo vocat quasi solis et diei incububula: sive quia sol, ab Oriente declinans et occidens, semper Orientem repetit, ibique renascitur; sive quia in Oriente primo se videndum exhibet, nobisque apparet pulcherrimus, scilicet roseus, auricomus et flammæus. Huc facit illud *Psal. xix*, quod paulo ante citavi: « Exsultavit ut gressus ad currendam viam, » quod ad litteram de sole dicitur, allegorice de Christo et Apostolis. Unde S. Gregorius Nazianzenus, orat. que est in laudem S. Basilii, eum soli comparans: « Laudatur, inquit, apud Davidem solis pulchritudo et magnitudo, et cursus et celestias, et vis ac facultas; quippe qui sponsum splendore, gigantem magnitudine referat, ac longe lateque progrediendo tantam vim habeat, ut ab extremis extrema aque collustret, nec locorum intervallis ipsius pulchritudo virtus fuit, magnitudo theologia, cursus perpetua virtutis agitatio, per quotidianos ascensus ad Deum ferens; potentia, doctrinæ semen ac distributio. Itaque ne hoc quidem mihi dicere verendum est, in omnem terram sonum illius exisse, atque in fines orbis terræ vim illius verborum; quod de Apostolis Paulus dixit a Davide mutuatus. »

Denique sol videtur quasi quidam corporum deus, cum ipse omnibus corporibus summe emineat, et emulium omnium bonorum impertiat; hinc iure optimo vocatur (quia revera est) fons omnis corporalis boni, quia nihil est in corporibus sibi subjectis, quod ab illo tanquam a fonte non effluat. An bonum est vita? sed sol omnia corpora vite capacia vivit. An bonum est salus? sed suo motu mortalium salutem affert. An bonum est diuturnitas? sed omnia conservat. An bonum est augmentum? sed omnia disponit atque gubernat. An bonum est pulchritudo? sed omnia suo splendore condecorat. An bonum est voluptas? sed sua venustate oculos mirifice recreat. Dulce enim lumen, ut est apud Ecclesiasticum, et delectabile est oculis videre solem. Ipse est qui terram fertilem reddit plantis, metallis,

animalibus. Ipse aquam fecundat piscibus. Ipse aerem suo splendore quasi veste condecorat. Ipse lunam, stellas et omnes orbis celestes illuminat. Denique a supremo cœlo usque ad infima terrarum viscera, omnia suo influxu replet, fovet atque tuetur. O pulcherrima imago Christi mei! o formosissimum vestigium decus mei! laudo eum qui in te posuit tabernaculum suum; glorifico eum qui te tam decorum, tam agilem, tam fortem, tam admirabilem creavit, ut in te atque in tuis effectis suam mihi eximiam charitatem ostenderet.

Esto et tu, o christiane, instar Christi, perinde ac si ab eo relictus, imo factus esses sol mundi. Futurus es sol in cœlo; nam « iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum, » *Matth. xiii*. Esto ergo et sol in terra, sol in contemplatione, sol in actione, sol in foro, sol in schola, sol in templo, sol in mensa, sol in cubiculo, ut omnes illumines, accendas, vivifices. Hec et plura noster Alvarez de Paz, lib. III *De Natura perfect.* part. III, cap. xxviii. Sic sol oriens fuit S. Franciscus Xaverius. « Gyrat per Meridiem, et flectitur ad Aquilonem. » Hebræa, *vadens ad Meridiem, et circumiens ad Aquilonem*; Syrus, *obit ad Meridiem, et circumit ad Aquilonem*; Symmachus, *vadit ad Meridiem, et circumit ad Boream*; alii, *declinat, circumdat, deflectit, convertitur ad Septentrionem*; Chaldeus, *vadit per omnem plagam australem, in æquinoctio aprilis, et in solstitio junii; circumiens per gyrum pergit spiritus ad plagam septentrionalem in æquinoctio septembris, et in solstitio decembris egreditur ab exitu Orientico mane, et ingreditur ad ingressum Occidentico in vespere*. Censet ergo Chaldeus hoc versus notari quatuor solis annique tempora, puta duplex æquinoctium, et duplex solstitium, scilicet æstivum et hibernum.

Nonnulli censent id dictum iuxta sententiam quorundam veterum, qui, teste Aristotele, lib. II *Meteor.* cap. i, putabant totum mundum secundum septentrionalem partem in sublime assurgere, secundum meridionalem vero demissum esse non solum in cœlesti, sed etiam in terrestri globo. Quare solem terram non circumcirca circumire, sed per diem Meridiem duntaxat obire, noctu vero deflectere ad Septentrionem, ut sub ejus gibbo lateat et occultetur. Confirmant ex illo *Isaie xiv*: « in cœlum consendam, super astra Dei exallabo solium meum, sedebo in monte Testamenti, in lateribus Aquilonis, » quasi scilicet Aquilo excelsior cœli pars sit. Verum hæc omnia repugnant astrologiæ, theologiæ et S. Scripture, que docet orbem esse rotundum, ac proinde Septentrionem non esse aliohem australi parte, adeoque solem et cœlum plane in orbem rotari, ac totum terræ globum quaquaversum circumire et circumambulare.

Rursus alii dicunt solem quotidie moveri per Meridiem, cum movetur ad meridianum: cum

enim ad eum pervenit, est meridies; cum vero eum transit ab eoque recedit, declinare videtur ad Aquilonem. Sed errant, quia aliud est meridianum, quod efficit meridiem; aliud Auster, sive plaga mundi meridionalis. Zodiacus enim oblique et lateraliter secat meridianum inter Austrum et Aquilonem; quo fit ut sol decurrens zodiacum et transiens meridianum, nunc vergat et pergat ad Meridiem, nunc ad Aquilonem, juxta signa meridionalia vel australia, quæ obit et pereurit, uti ad oculum videre est in sphaera.

*Sol gyrat per Meridiem et Aquilonem.*

Explosa ergo utraque hæc sententia, potest hic locus accipi dupliciter, scilicet primo, de motu solis quotidiano; de illo enim dixit: « Oritur sol, et occidit, » *q. d.* Sol dum ab ortu movetur in occasum, gyrat ad Austrum et flectitur ad Aquilonem; secundo, de annuo, de diurno et quotidiano accipitur S. Gregorius Thaumaturgus, Nyssenus, Hugo, Lyranus, Valesius et Titelmannus, *De Anno*; S. Hieronymus, Olympiodorus, Theophilus, *epist. 3 Paschali*; Cajetanus, Pineda et alii. Primo ergo de quotidiano sic exponit Lyranus et S. Thomas scribens in cap. xxxvii *Job*: Per Aquilonem, inquit, intelligit nostrum hemispherium, quod respicit polum arcticum sive septentrionalem; per Austrum vero intelligit hemispherium oppositum, in quo sunt antipodes, quod respicit polum antarcticum sive australem, *q. d.* Sol oriens in nostro hemispherio arctico per illud movetur ad Austrum, id est, tendit ad hemispherium antarcticum, puta ad antipodes; quo eum pervenit, rursus flectit ad Aquilonem, id est tendit, reditque ad nos, nostrumque hemispherium quod est sub polo arctico. Verum sol gyrat proprie per Meridiem in nostro hemispherio, dum nobis exhibet horas meridianas. Meridies ergo est in nostro horizonte, et pars nostri hemispherii; quare per Meridiem non intelligit polum antarcticum et antipodes.

Quocirca magis precise et apposite respondet Franciscus Valesius, *De Sacra phil.* cap. lxxi, hunc solis gyrum ab Austro in Aquilonem verum esse, vereque apparere iis qui habitant sub tropico cancri (non vero iis qui habitant sub æquinoctiali in sphaera recta), uti habitant Itali, Hispani, Syri et Palestini, apud quos hæc scripsit Salomon. Illi enim cum habeant sphaeram obliquam, hinc oblique eis movetur sol gyrando ad Austrum, indeque flectendo ad Aquilonem. « Obliqua enim et fracta linea per Austrum pergit ad Boream, et ita ad Orientem revertitur, » ait S. Hieronymus. Idque Valesius hæc ratione Mathematici demonstrat: Nam quæcumque die convertit homo faciem ad eam partem qua oritur sol, et inde duens per suum zenith lineam, describat circulum magnum, et imaginatione secet mundum in duas partes æquales, eam mundi medietatem ad quam spectabit sua dextra vocabit Meridiem, ad quam sinistra Septentrionem aut Aquilonem, quia habebit polum a sinistris, et a dextris meridianum

motum solis: quotidie autem sol postquam gyra- vit per Meridiem, intersecans illum magnum circulum (qui est linea longitudinis) flectetur ad oppositam cœli medietatem; quare flectetur ad Aquilonem. Intersecare autem eam lineam quotidie constat, quia sol eum fertur per æquinoctialem, describit magnum circulum; duo autem circuli magni non possunt non intersecare sese per medium; cum vero recedat ab æquinoctiali non possit sol, nisi per triginta gradus, et obli- quitas sphaere dictis in locis major sit (quod al- vatio poli ab horizonte indicat), fit ut nunqua percurrat sol circulum, qui non intersecat circu- lum illum magnum, etsi non per medium et i- partes æquales. Si autem intersecat, certe flectit antequam perficiat diurnum motum ad opposi- tam medietatem, et que spectat ad Aquilonem Verissime ergo sol ex quo nascitur gyrat per Me- ridiem, et deflectens ad Aquilonem redit in locum suum.

Causa ergo cur habitantibus sub tropico cancri, sol, dum est in signis borealibus, videatur decli- nare ad Austrum, indeque reflecti ad Aquilonem, est obliquitas situs, æque ac zodiaci. Cum enim habitent in obliqua sphaera, hinc magis obliquum habent zodiacum, in quo perpetuo movetur sol, qui proinde circumlando eis videtur obliquare cur- sum, nec directo motu, sed oblique gyrate ad Austrum, inde regyrate ad Aquilonem, dum ten- dit ad occasum. Hanc obliquitatem innuit vox *gyrat*, et hebræice *צומת סובב*, id est circumit. In obliquitate enim sunt gyri, flexus et circuitus, quibus sol oberrat. Cum enim zodiacus oblique secat æquinoctialem, æque ac meridianum, qui meridiem nobis efficit, ita ut pars ejus superior, ubi nobis oritur sol, tangat tropicam cancri, vici- nique sit circulo arctico, qui polum arcticum sive Septentrionem respicit; inferior vero ejus pars tangat tropicam capricorni, vicinque sit circulo antarctico, qui polum antarcticum sive australem respicit. Hinc fit ut sol oriens nobis in tropico cancri, dum est in signis borealibus, videatur mane ferri a septentrionali oriente ad meridianum, id est ad Meridiem, ac deinde decli- nare ad Aquilonem, ut tendat ad occasum: vi- deatur, inquam, illi, qui sub verticali circulo, quem meridianum in meridie secat, consistit facie versa ad solis ortum; idque facit tum obliquitas situs et sphaeræ, tum curvatura circuli zodiaci et circulationis in motu solis. Hic enim post meri- diem curvat, flectiturque a meridianum et meri- die, ac magis accedit vergitque ad Aquilonem, ut pergat ad occasum; zodiacus enim in quo per suam lineam circumplicam semper movetur sol, a tropico cancri qui respicit Septentrionem, obli- que tendit ad æquatorum, et ad meridianum, eumque oblique secat; quo facto oblique regy- ratur et reflectitur per Aquilonem in occasum, ubi sol occidit, dum, ut dixi, obit signa borealia. Valesio accedit noster Christophorus Clavius in

*illi qui habitant sub tropico cancri.*

*Sphaeram de Sarcobasco*, cap. II, pag. 143, ubi docet partem australem et borealem, sive Meridiem et Septentrionem tripliciter posse accipi respectu trium circulorum, scilicet zodiaci, aequatoris et circuli verticalis, qui scilicet utrumque polus ac zenith, id est verticem capitis nostri transiit, secutatque hemisphaerium nostrum in duas partes, australem, quae est ad Austrum, et borealem, quae ad Aquilonem vergit; atque tertia haec acceptio borealis et australis valde servit horologis. Audi Clavius: « A tribus circulis, scilicet zodiaco, aequatore et verticali proprie dicto, tripliciter sphaera ab astronomis dividitur in hemisphaerium boreale et australe, etc. Ex hac acceptio- ne verticalis efficitur, ut sol in signis borealibus decurrans, iuxta ejus ortum et occasum dicitur Septentrionalis; reliquo vero diei tempore ante et post meridiem, Meridionalis vocatur. » Hunc sensum de motu solis diurno et quotidiano exigere videtur versio Vulgata, quae habet, *gyrat per meridiem*, esto Hebraea et Septuaginta habeant, *videt ad Meridiem*. Unde

Secundo, potest hic locus accipi de motu solis anno, sive de accessu et recessu solis inter tropicos cancri et capricorni, ut sicut per *et sol oritur, et sol occidit* expressit motum solis diurnum, qui quotidie juxta motum primi mobilis per duodecim horas diei ab ortu fertur in occasum: ita per *gyrat per Meridiem*, vel, ut hebraice est, *ad Meridiem, et flectitur ad Aquilonem*, exprimit motum solis annum, *q. d.* Sol a tropico cancri gyrat ad Austrum et Meridiem, id est ad tropicum capricorni, qui australis est, quia respicit polum antarcticum sive meridionalem; quo eum pervenit, rursus flectitur reditque ad Aquilonem, id est ad tropicum cancri, qui respicit polum arcticum, sive borealem et aquilonarem. Sol enim inter hos duos tropicos semper movetur, eumque utrumque circumvit, annum suum eursum circumculumque complevit. Nunquam enim sol hos duos tropicos excedit, eo quod hi duo tropici continent terminumque zodiacum, in quo semper movetur sol. Quare sol, dum est in tropico cancri, obit sex signa aestivalia (quae tamen mathematici vocant borealia, eo quod polum arcticum sive borealem respiciant, ait Clavius in cap. II *Sphaerae*, pag. 112), quae sunt: Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo; Arietem ingreditur in martio; unde 21 martii facit aequinoctium ubique fere terrarum. Hic sex decursus ingreditur tropicum capricorni, eoque obit sex signa hiemalia (quae tamen mathematici vocant Australia, eo quod polum antarcticum, qui australis est, respiciant), quae sunt: Libra, Scorpions, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pisces; quibus decursus, cursu annoque expleto redit ad tropicum cancri, et juxta novum orditur eursum et annum. Libram ingreditur sol in septembri; unde 21 septembris facit aequinoctium autumnale.

SOL IGITUR GYRAT PER MERIDIEM (Hebraea, *ad Meridiem*; Septuaginta, *ad Notum*, id est ad Austrum), ET FLECTITUR AD AQUILONEM. — dum a tropico cancri qui Aquilonem respicit, obit semicirculum zodiaci illi tropico obiectum, sexque ejus signa aestivalia, ac per ea decurrit rursusque ad tropicum capricorni; hic enim spectat ad Austrum, id est ad polum Antarcticum sive Australem, quo eum pervenit, rursus flectitur et regreditur ad Aquilonem, id est ad tropicum cancri, qui respicit polum Arcticum sive Aquilonarem. Rursus nos- ter Pineda *et per Meridiem*, quod habet Vulgata, exponit, *q. d.* A Meridie vel trans Meridiem, vel ultra Meridiem. Forte planius sic exponi posset: « Sol gyrat per Meridiem, » id est per signa aestivalia, quae magnam Meridiem et aestum afferunt, ita ut sex signa tropici cancri jam recensita ab Ecclesiaste vocentur Meridionalia, quia aestivalia (esto a mathematicis contrarie vocentur borealia, qui respiciant polum Arcticum sive Borealem, ut paulo ante dixi), ac vice versa sex adversa signa capricorni vocentur ab Ecclesiaste Aquilonaria, quia hiemalia et frigida (esto a mathematicis vocentur Australia, eo quod polum Antarcticum sive Australem respiciant). Hebraeus enim דרום *darom*, aequae a latini *meridies*, saepe notat plagam aestivam et calidam: talis enim est in Meridie; Aquilo vero hiemalem et frigidam, talis enim est Aquilo.

Denique multi et graves auctores, qui censent mundum a Deo creatum in septembri; tum enim tempus est fractum, quos initio mundi creatos fuisse patet ex pomo vetito, quod comedit Adam (esto alii non minus probabiliter censent mundum creatum in vero, cum omnia florent et amena sunt, puta 23 die martii, quo die incarnatus et post 34 annos mortuus est Christus, ut hoc eodem die mundus a Deo creatus, a Christo recreatus et redemptus sit, ut dixi *Genes. 1.*, et in *Chronotaxi*, quam Actis Apostolorum praefixi ad annum Christi 34): hi, inquam, qui mundum in septembri conditum volunt, sic exponunt, *q. d.* Sol eursum suum orditur in septembri, ac *gyrat per Meridiem*, id est, decurrit per sex signa Australia mathematicorum jam recensita, quae sunt in tropico capricorni: quibus decursis, » flectitur ad Aquilonem, » id est, decurrit per sex signa borealia, quae sunt in tropico cancri. Hi ergo censent initium anni vulgaris primitus fuisse septembrem, licet postea tempore Mosis, Deus sanxerit ut primus mensis sit Nisan, id est martius, vel aprilis, eo quod ille sit Paschalis; unde ab eo jussit Hebraeos annum suum ordiri, *Exodi XII, vers. 4.* et seq., quos postea Romani secuti sunt, donec Julius Caesar statuit ut annus inchoetur a januario; quod in honorem natiuitatis et circum- cisionis Christi secuti sunt christiani.

Igitur hac phrasi, « gyrat per Meridiem, » id est versus Meridiem sive Austrum, « et flectitur ad Aquilonem, » significatur eursus solis annuus

inter duos tropicos, cancri scilicet et capricorni. Semper enim sol movetur a cancro in capricornum, et a capricorno in cancerum: ab Aquilone in Austrum, et vicissim ab Austro in Aquilonem.

Somma, Ecclesiastes notat hic duplicem motum solis, scilicet primo, communem et diurnum, quo motu *primi mobilis* quotidie movetur ab ortu ad occasum, et inde redit ad ortum; secundo, proprium et annum, quo spatio unius anni successive percurrit zodiacum in sua linea ecliptica, cujus una medietas declinat ab aequatore ad Austrum, altera ad Boream sive Aquilonem. Sic ergo sol una parte anni movetur a Borea ad Austrum, tuncque dicitur Borealis; altera ab Austro ad Boream, tuncque dicitur Australis. Movetur a Borea versus Austrum, cum percurrit semicirculum zodiaci ab ariete per cancerum usque ad libram, hoc est a martio usque ad septembrem, quo tempore percurrit sex signa borealia jam dicta. Movetur vero ab Austro in Boream, dum percurrit alterum zodiaci semicirculum a libra per capricornum usque ad arietem, quo tempore obit sex signa australia, quod facit in septembri usque ad martium. Breviter vult dicere Ecclesiastes solem proprio annoque cursu nunc moveri ad Austrum, nunc ad Aquilonem, sicut motu diurno movetur ab Oriente in Occidentem, itaque successive obire, lustrare, fecundare omnes mundi plagas. Nominat Austrum prius, quia australis pars mundi dignior est, suavior, calidior et fecundior boreali: vult tamen duntaxat dicere solem successive nunc moveri ad Austrum, nunc ad Aquilonem, imo nunc per Austrum, nunc per Aquilonem, nec curat an prius ad Austrum, num prius ad Aquilonem moveatur. Haec videtur genuina et solida, juxta sensum et phrasim mathematicorum, hujus loci expositio. Porro Ecclesiastes id dicit hoc fine et scopo, ait Pineda, *q. d.* Non contentus sol motu unius hemisphaerii diurno, alias etiam caeli oppositas plagas tentat et percurrit, sed non ideo quidquam majoris quietis, aut felicitatis adeptus ex anno labore quam ex quotidiano, nihil in Meridie aut Aquilone amplius inveniens quam in Oriente aut Occidente. In quo representantam veluti cordis humani inconstantiam, et illam videtur innatam loca mutandi, ac novae semper stationes expellendi cupiditatem, ut melius habere possit, ac lucri aliquid felicitatis conditionis adipiscit; sed frustra, locus enim cupiditatem non minuit, nec internas passiones animo exiit, sed polus exulcerat, et molestias adauget, juxta illud: « Caelum, non animum mutant, qui trans mare currunt. » Vide S. Basilium, epist. I ad Gregor. Theol., et Senecam, epist. 28, qui egregie idipsum probat ex Socrate, Virgilio, Placoe; ac eundem Senecam, lib. *De Tranquillitate vitae*, ubi inter alia, lib. I, cap. XI, citat laudatque illud Democriti: « Qui tranquille volet vivere, nec privatam agat multa, nec publice ad supervacua se ferat. » Quare qui in cella sua sedens cum Deo et

angelis versatur, hic in Deo suo conquiescit, illo- que gaudet et fruatur, ideoque cella ipsi est praerudium caeli, imo caelum terrenum, uti S. Bernardo cella fuit instar caeli.

Igitur significat hic Ecclesiastes, solem moveri ab ortu in occasum, et gyrate per Austrum et Aquilonem, itaque quatuor mundi climata obire, perque totum mundi ambitum gyrate et circuire, ut scilicet lustrat, illuminet, calefaciat, vivificet omnes homines, omniaque animalia et plantas, quae in quavis orbis plaga, etiam alterius hemisphaerii nostro oppositi, degunt et vivunt: illud enim gyratione obit lustratque sol. Aetium solis aenigma affert nositer Pontanus, volum. III *Progym.* part. I, cap. XII:

Quale animal die esse patet, quod mobile totum  
Est oculus, neque pars praeterita ulla manet.  
Quodlibet gignit naturam, sine matre creatum;  
Qui tamen una ipsa hac intenti ille dia,  
Cujus item soror absente est peritoro creatura,  
Partita imperium fratris, et interitum.

Sol enim totus est oculus, et sua luce gignit diem, sua absentia noctem, quae est quasi soror diei; dies autem et nox alterius orbi imperant, ac sese invicem successive intermunt.

Symbolice rursus, velocissimus hic solis motus et gyros, notat velocem debere esse hominis in omnes beneficentiam. Habet haec de re festum solis et caliginis apologum Cyrillus, lib. III *Apolog. moral.* cap. xxiv: « Dum ortus sol, inquit, in primo principio Orientis copiosissima luce fusa, tenebras undique ab inhabitato hemisphaerio mox fugasset, quod deorsum ita eidem conquesta est dicens: Ut quid tanto largitionis impetu, tam repente emissionis influxu, radiorum tuorum fulgore super terram fudisti? Numquid non satis erat debita moderatione paulatim influere, et ita me curialium modesta contrarietate fugare? At ille respondit: Tenebra es, et ideo ignorantie caecitate repleta, sicut tenebra es locuta. Nimirum nescivisti modum liberalis donationis: nam cum magna voluntas in dando est, et facultas adsit, non minor est in effundendo velocitas. Sic qui effundere potuit et distulit, concupivit quod tenuit, nec voluntate plena dedit. Clamum est speculum libere voluntatis, effusus celeritas donationis. Ea siquidem lucide panditur, quod virtus, non quod datur ametur virtus autem in libera voluntate consistit. Audivistine quod in Proverbio fertur: Qui cito dat, bis dat; nempe bis, quia voluntatem et placidam rem. Aut certe bis dat, quia voluntate et re: unde voluntate non dedit, qui totum de foris ipsomet opere donare tardavit. Nam ubi ad dandum facultas affuit, et interfuit tarditas, ibi voluntas non fuit. Revera si dare diligit, non tardatur. » Deinde ipsum exemplo foniium et colorum demonstrat: « Attendite, quanto impetu a natura dati fontes scaturiunt, venti funduntur, caelum ut det beneficium volvitur, et sub-

Apolo-  
gus so-  
lis, id  
est, velo-  
cis bene-  
ficentia.

Exemplum

p. 41.

stantialis forma se totam materię et puncto temporis elargitur. Beneficium ergo quanto datur velocius, tanto datur libentius; et quanto liberius, tanto charius sumitur et iucundius possidetur. Quibus diebus, caligo disparuit. »

Vox gyrat significat cœlum esse rotundum et sphericum, ut in orbem a sole gyrazi et circūri possit. Hinc patet esse antipodes, id est aversipedes, qui scilicet nobis oppositos et adversos significant pedes, sive, ut ait Cicero in *Somnio Scipionis* : « Adversa nobis urgent vestigia. » Multi olim negarunt esse antipodes, ut Lactantius, S. Augustinus, Plinius, Aristoteles, Lucretius, S. Gregorius Nazianzenus, S. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, sed aliis et aliis persuasi rationibus. Lactantii enim, lib. III *Instit.* xxiv, et lib. VII, cap. xxxi, ratio erat, quod ridicule metueret nobis adversi, quasi sursum penduli, eaderent in cœlum. Quare censuit ipse cœlum non esse sphericum, nec ambire totam terram, sed tantum nostrum hoc hemispherium, in ejusque limibibus finiri. Sic et S. Chrysostomus, homil. 14 et 17 in *Epist. ad Hebr.*, Theodoretus et Theophylactus in cap. viii ad *Hebr.*, ac dubitat S. Augustinus, lib. II *De Genes ad litter.* cap. ix. Ratio vero S. Augustini erat, quod putaret partem terrę oppositam operiri aquis, ideoque esse inhabitabilem; aut si pars aliqua aquis operata non sit, eo non posse penetrari ob immensam marium spatia, quę inter nos et illam interjacent. Quare non videri modum, quomodo homines ex Adam prognati eo pervenire poterint. Ex Scriptura enim liquet nullos alios esse homines, quam qui ex Adam descendunt. Ita ipse, lib. XVI *De Civit.* cap. ix : « Nimis absurdum, inquit, est ut dicatur aliquos homines ex hæc in illam partem, Oceani immensitate trajecta, navigare ac pervenire potuisse, ut etiam illic ex uno illo primo homine genus institueretur humanum. » Eadem fuit sententia et ratio S. Gregorii Nazianzeni, *epist.* 71 ad *Posthomanum*. Aristotelis denique ratio fuit, quod ex quinque terrę zonis duas tantum laterales censuerit esse habitabiles, puta illas quę duobus tropicis cancri et capricorni subjacent. Nam mediam ob æstium, duas ultimas ob frigus censuit esse inhabitabiles : quare per illas in alium orbem non fuisse non esse transitum; nemo enim tunc ultra Gades et columnas Herculis navigarat. Unde Carolus V eas superans suo insigni inscripsit : *Plus ultra*. Ita Aristoteles, lib. II *Meteor.* cap. v, et Plinius, lib. II, cap. LXVIII.

Verum hæc omnes rationes elidit hic Ecclesiastes, qui asserit solem gyrazare circa terram per omnes mundi plagas, ut lustraret antipodes. Idem clarior docet experientia : nam a centum et triginta annis Christophorus Columbus, ceterique illius assecle, navarchi Hispani et Lusitani, detexerunt novum orbem et antipodes, puta Peru, Mexico, Brasiliam, etc. Vide nostram Josephum Acostam, lib. I *De Novo orbe*, cap. i et sequent. Et

nostros Comimbrienses in lib. II *De Cælo*, cap. xiv, Quest. II, art. 2, et Christophorum Clavium in cap. I *Sphæra Sarrabœsi*, pag. 406 et 407, ubi docet terram in medio mundi sitam esse ibique immobiliter quiescere, ut gravitatis centrum sit antipodibus æque ac nobis.

Hinc rursum patet cœlum esse sphericum sive rotundum, ac circa illud solem in orbem gyrazi. Demonstrant id physici et mathematici. Lego Comimbrienses, lib. II *De Cælo*, cap. iv, Quest. I, et Clavium in *Sphæram*; quamvis id negare videantur nonnulli Patres, ut Justinus, *Quest. CXXX ad Orthod.* (licet illud solem non videatur esse S. Justini, sed alterius, qui eo, inno Origene sit posterior); S. Ambrosius, lib. I *Hexamer.*; S. Chrysostomus, hom. 14 et 17 in *Epist. ad Hebr.*; Theodoretus in cap. viii ad *Hebr.* (qui tamen mutavit sententiam, *Quest. XX in Genes.*); Lactantius, lib. III *Instit.* cap. xxiii; Procopius in cap. I *Genes.*, et Theophylactus in cap. viii ad *Hebr.*

Allegoricę, Christus sol justitię gyrazavit per Australem, dum evangelizando obivit Judæam quę australis est regio; deinde flexit ad Aquilonem, cum ad gentes infidelitatem et torpore frigidam fidemque misit Apostolos, qui eas splendore fidei illustrarunt, et calore charitatis inflammaverunt. Ita S. Ambrosius in *Psal. cxviii*, octon. 12 : « Ipse (Christus) oriens vadit ad Austrum, et gyrazit ad Aquilonem. Ille utique oriens, qui ait Oriens nomen est mihi; qui semper oritur plis, nunquam occidit. Ipse oriens populo Hebræorum, ad Austrum ivit, ad molliorem populum, luxuria magis ferventis corporis lubricum, quam impielatis immanitate prædurum : aut certe ad nobiliorem plebem, quę erat gens electam, vindicans sibi Patriarcharum prospectam; sed quia perseverabat in vititiis, nec emendabat errorem, ideo sol justitię gyrazavit ad gentes, quę ante eloquiis celestibus defraudate immanes et ignobiles habebantur. Aquilo enim gravis ventus, ut populi nationum, sed qui erant graves ante perfidiam, nunc super aquilas leviores facti sunt fidei atque pietate, postquam venit qui diceret : Ab Oriente adducam semen tuum, et ab Occidente congregabo te. Dicam Aquiloni : Adde, et Africę : Ne prohibeas. Et in Evangelio : Venient ab Oriente et Occidente, ab Aquilone et Austro, et recumbent in regno Dei : et ecce sunt novissimi, qui erant primi, et sunt primi, qui erant novissimi. Denique et ipse Psalmista ait : Mons Sion, latera Aquilonis, civitas regis magni; hoc est, qui erant Aquilonis latera, populus factus est Regis æterni, qui solus est magnus Dominus. » Et inferius post nonnulla : « Vide ergo vententem solem nostrum ad Austrum, postea gyrazantem ad Aquilonem, etc. ut fieret Deus omnia et in omnibus. Ideo sanctus cœlum dicitur, quia vicinior eum semper claritas solis illustrat. Habet splendorem suum domesticum, ut tenebras noctis non sentiat. Ideo Ecclesia et cœlum dicitur, et mundus,

Cœlum esse sphericum.

Allegoricę, Christus sol justitię gyrazavit per Australem, dum evangelizando obivit Judæam quę australis est regio; deinde flexit ad Aquilonem, cum ad gentes infidelitatem et torpore frigidam fidemque misit Apostolos, qui eas splendore fidei illustrarunt, et calore charitatis inflammaverunt.

Tropologie Olympiodorus per quatuor mundi climata, quę sol perecurrit, accipit quatuor virtutes cardinales, quas sol justitię Christus fidelibus aspirat, scilicet per Austrum, qui a calida mundi regione spirat, prudentiam, quę omnibus actionibus calorem et vitam rationalem aspirat; per Aquilonem, fortitudinem : est enim hic ventus acer, expeditus et rigidus; et sole oriente subsolanum, qui ab Oriente flat, et sole oriente subsassit, ut ait Plinius, lib. II, cap. xlvii, justitiam, quę per omnes commate extenditurque virtutes; per Zephyrum sive Lyben, qui flat ab Occidente, temperantiam, quę refrigerat voluptates corporis et exsiccet. Omnes igitur animę regiones illustrans interno splendore radiat sol justitię. Hęc Olympiodorus.

Rursum locus solis est animus, sol vero est intelligentia spiritualis. Hęc oritur, quando a Deo cordi inspiratur, et occidit, quando radius lucis in penam imperfectionum nostrarum, vel ex Dei dispositione subtrahitur. Ad locum suum revertitur, cum ad proprię infirmitatis considerationem animus redit; postmodum vero renascitur, cum iterum ex seipso ad cognoscenda superiora consuevit. Gyrazit per Meridiem, cum beatitudinem cœlestium spirituum recogitat; fleatit ad Aquilonem, cum damnatorum dolorem considerat.

Denique solis annuum continua gyrazatio ad vitum representat rerum omnium, præsertim humanarum gyrum et circulationem, scilicet omnia

quod habeat sanctos et angelis et archangelis comparandos, habeat etiam plerosque terrenos. Dicitur et orbis terrarum, qui est fundatus super maria, et super flumina preparatus. »

Rursum sol justitię, fidei et Ecclesię ortus est in Oriente, puta Judæa : inde translatus est in Occidentem, cum S. Petrus ex Syria migravit in Italiam, ac sedem Pontificiam Antiochia transtulit Romam. Idem gyrazavit ad Meridiem, cum sub idem tempus illustravit Egyptum per S. Marcum, Æthiopiam per S. Mattheum, Africam per alios Apostolos; inde inflexit ad Aquilonem, sed tardius, cum S. Bonifacius cum sociis et assecis sub annum Domini 700, convertit Germaniam, Frisiam, Saxoniam, Daniam, Poloniam, Russiam, aliasque aquilonares regiones. Apostoli ergo virique Apostolici sunt Samsones et soles justitię. Sicut enim sol hebraice et chaldaice dicitur שמש *seems*, id est minister, a שמש *seams*, quod chaldaice et syriace significat ministrare, eo quod quasi minister calorem et vitam impertiat creaturis omnibus, ac sui præstantia Dei domini sui præstantiam iis representat; sic pariter idem hominibus et gentibus omnibus specialiter præstiterunt Apostoli; ideoque sunt Samsones. Hebræum enim שמש *samsone* idem est quod parvus sol, qui scilicet Hebræis in tenebris captivitatis optatus illuxit, eosque a Philistæis suo robore liberavit.

Tropologie Olympiodorus per quatuor mundi climata, quę sol perecurrit, accipit quatuor virtutes cardinales, quas sol justitię Christus fidelibus aspirat, scilicet per Austrum, qui a calida mundi regione spirat, prudentiam, quę omnibus actionibus calorem et vitam rationalem aspirat; per Aquilonem, fortitudinem : est enim hic ventus acer, expeditus et rigidus; et sole oriente subsolanum, qui ab Oriente flat, et sole oriente subsassit, ut ait Plinius, lib. II, cap. xlvii, justitiam, quę per omnes commate extenditurque virtutes; per Zephyrum sive Lyben, qui flat ab Occidente, temperantiam, quę refrigerat voluptates corporis et exsiccet. Omnes igitur animę regiones illustrans interno splendore radiat sol justitię. Hęc Olympiodorus.

Rursum locus solis est animus, sol vero est intelligentia spiritualis. Hęc oritur, quando a Deo cordi inspiratur, et occidit, quando radius lucis in penam imperfectionum nostrarum, vel ex Dei dispositione subtrahitur. Ad locum suum revertitur, cum ad proprię infirmitatis considerationem animus redit; postmodum vero renascitur, cum iterum ex seipso ad cognoscenda superiora consuevit. Gyrazit per Meridiem, cum beatitudinem cœlestium spirituum recogitat; fleatit ad Aquilonem, cum damnatorum dolorem considerat.

Denique solis annuum continua gyrazatio ad vitum representat rerum omnium, præsertim humanarum gyrum et circulationem, scilicet omnia

quasi circulantia ire in orbem, abire, novaque redire. Unde Nyssenius : « Ad solis, inquit, similitudinem nostrę quoque naturę est ortus et occasus : una est omnibus via, unus ingressus vitę circulus; » et B. Antonius, *hom.* 30 : « Quid aliud, ait, est hominis vita, quam rota quę perpetuorotata versatur? » Idque significat etymon anni. Annus enim hebraice dicitur שנה *seana* ab iteratione et revolutione : שנה *seana* enim significat iterare, mutare, revolvere; græce vero annus dicitur *ισωρις*, *isoria* sive *ισωρις* *isoria*, quod in seipsum eat, instar rotę, juxta illud Senecę in *Heracle furente* : « Rota præcipit volvitur anni. » Latine autem dicitur *annus*, inquit Servius, quasi *annus*, id est annulus, quod in se redeat. Unde Poeta :

Atque in se sua per vestigia volvitur annus.

Nam, ut ait Varro : « Ut parvuli circuli annuli, sic magni dinoventur anni. » Vel *Annus* *isoria*, id est ab *isoria*. Atque Capito vero annum ait significare temporis circuitum, ab *annus*, id est circum. *Annus*, inquit Priscianus, lib. XIV, prisca significat *circuitum*. Unde Calo dixit *annus terminum*, id est circum terminum; hinc ambio, id est circumceo; ambuses, id est circumcesum; ambustus, id est circumstus. Idem docet Varro et Festus; noster vero Goropius Beanus annum a prisca voce Cimbrica *anna*, id est circulus derivat. *Anna* enim est vox circularis. Unde si eam invertas, et retrogrado ordine legas, sonabit pariter *anna*. Hinc Romanis *Anna* dea perenna nuncupata est, juxta illud :

Libus est Annę festam genitale perennę.

Hanc enim deam invocant quasi præsidem annorum, ut ejus opo ad novum annum possent redire. Eleganter S. Isidorus Pelusiota, lib. II, *epist.* 138 : « Tempus, inquit, rotę speciem imitatur, ut pote quod in se torquetur et convolvatur. » Nam ut ait Seneca *De brevitate vite* : « Præsens tempus brevissimum est, adeo ut quibusdam nullum videatur : in cursu enim semper est, fluit et præcipit; ante desinit esse, quam venit. » Porro hæc vite rota homini est laborum et dolorum rota, in qua assidue rotatur et torquetur instar icionis, quem poete narrat ob stupram a Jove rota alligatum, in eā perpetuo rotari et cruciari. Unde Seneca, lib. *De Vita beat.* cap. xxviii : « Quid porro, inquit, nonne nunc quoque, etiam si parum sentitis, turbo quidam animos vestros rotat, et involvit fugientes petentesque eadem, et nunc in sublime alligatos, nunc in infima alios rapit? » Et S. Gregorius Nazianzenus in *Carm.* : « Munde amice, ait, non tamen omnino amice, quid me in contrarium proficisci contemnentem trochicuspium instar versas? » Idem, *epist. ad Sophronium* : « Vides, ait, quæ sit conditio rerum nostrarum, utque rota quadam negotiorum humanorum cursu circumbatur, nunc his, nunc illis florentibus ac marcentibus, dum neque adver-

Annus est isoria.

Vita est isoria.

Geometria.

Antipodes enim antipodes.

Lactantius cur?

S. Augustinus cur?

Aristoteles cur?

Antipodes esse probatur.



itas, neque prosperitas nobis constat, sed quam occisime in diversum mutatur et transiit, ut aquis ac litteris aque inscriptis fidere liceat citius quam humanae felicitati. » Hæc est verligo rerum humanarum: o stolidi qui illi se credunt, ac velut perennitatem cor affligunt, verè eternitatis obliiti. Idem, orat. *De Pauperum amore*: « Natura, ait, nihil est in rebus humanis firmum, et æquabile ac durabile, atque eodem statu constanter manens; verum res nostræ velut orbe quodam volvuntur, alias sepe uno eodemque die, atque etiam interdum hora, mutationes advehente. » S. Ambrosius, lib. *De Abraham*: « Bona, ait, hujus sæculi instabilia sunt, et rotarum in morem cum ipso sæculo volvuntur. » S. Nilus in *Parænesi*: « Umbra et rota tam tristia quam læta hujus vite comparata; nam sicut umbra non manent, et ut rota vertuntur; » ac subinde homines suosque heroes in vertiginem fastus vel desperationis adiungit, pervertunt et evertunt, uti deplorat S. Petrus Damianus, *epist.* 13: « Ecclesiarum plane quoque rectores, inquit, quibus potissimum hujus rei cura debuisse incumbere, tanto mundanae vertiginis quotidie rotantur impulsu, ut eos a secularibus barbarisio quidem dividat, sed actio non discernat. » Et S. Augustinus in *Psalm.* xix, 8: « Hi in curvibus, et hi in equis, » id est, ait, « hi volubili successione temporalium honorum trahuntur, et hi superbis effervunt honoribus, atque in his exultant. » Sapientissimus Villegisius primus Vangionum Archiepiscopus, plaustralis fabri filius, ut se humilitate natalium contineret, ubique per cubicula rotas depingi curavit, crebroque sibi dicebat: « Villegise, memento quis fueris, quis sis, quid eris. » Ita Bruschius *De Episcopis*, ac nuper Leo XI, cum 27 Pontificatus sui die gradu et vita decederet, Confessario magno animi sensu dixit: « Quam salius modo mihi foret, si monasterii potius quam cœli claves tenuissem! »

Quis ergo stabilitatem optat, ut non cum mundo temporeque roletur, sed stabilis semper, idemque sui similis inter omnes sæculi turbine perseveret, hic pedem mentis figat in Deo stabilique ejus eternitate, qui, ut ait Boetius:

Tempus ab ævo  
Ire jubet, stabilisque manens dat cuncta moveri.

Deus enim est basis mundi, centrum solis siderumque, axis temporum. Circa Deum enim ejusque eternitatem, velut axem immotum assidue rotantur sol, cœli sidera, elementa, omniaque orbis tempora et sæcula, atque ab eo continentur et sustentantur. Vis ergo in orbe esse stabilis, in ipso cor tuum defige, super cœlos mente descendit, terram pedibus calcæ. Vive Deo, vive eternitati. « Quid suavis homini? » ait S. Bernardus, tract. *De Charit.* cap. xviii, quid jucundius quam mundum contemnere, et se reputare sæculo celsiore, atque in bonæ conscientie vertice consis-

tere, et mundum habere sub pedibus, nihil in eo videre quod appetat? » Et S. Nilus in *Parænesi*: « Beatus qui voluptates calcet; metuant enim demones cum eo certamen suscipere. »

Lustrans universa in circulo pergit spiritus.— Hebræa, *circueus circueus* (id est assidue circueus) vadit spiritus, et in circulo vel gyros suos revertitur spiritus; Septuaginta, *gyrat gyrens, vadit spiritus, et in circulo suos revertitur spiritus*; Sic et Syrus, nisi quod pro vadit, vertit, abit; et pro in circulo vertit, ad circulos suos; Arabice vero vertit, *circumdat ambiens*, scilicet sol qui processit. Deinde subdit de spiritu, id est vento: *Discedunt venti, et ad circulos suos revertuntur venti*; Symmachus, *perambulans vadit ventus, et per quem circumciat revertitur ventus*; Tigrina, *adversis mundi plagis venti surgentes meant, et in circulo suos venti revertuntur*; alius, *conversione sua circumiens properat aer, et secundum circuitus suos revertitur aer*. Chaldaicam versionem recitavi superius.

Queres, quisnam hic spiritus? *Primo*, multi per spiritum accipiunt solem, quod sol dicitur spiritus, tum ob velocitatem, tum ob radiorum et luminis subtilitatem, tum ob agendi vim et efficaciam; sol enim omnia lustrat, et sua luce collustrat, ac in circulos suos revertitur. Ita S. Hieronymus, Olympiodorus, Albinus, Hugo, Dionysius, TiteLmannus et nostri Conimbricenses, lib. II *De Colo.* cap. I, *Quest.* II, art. 4.

Audi S. Hieronymum: « Sol dicitur spiritus, quod animet, et spirat, et riget, et annos orbis cursus expleat, ut ait Poeta: Interea magnum sol circumvolvitur annum. Et alibi: Atque in se sua per vestigia volvitur annus. Sive quod lunæ lucentem globum, et astra Titania

Spiritus intus alit, totamque infusa per artus  
Mens agitât molem, et magno se corpore miscet. »

S. Dionysius, cap. iv *De Div. Nom.*: « Ad generationem, inquit, visibilium corporum confert (sol), et ad vitam ipsam movet, et nutrit, et auget, et perficit, et mundat, et renovat, » instar spiritus.

Hinc nonnulli censent solem esse animatum; idque S. Hieronymo tribuit S. Thomas, I part. *Quest.* LXX, art. 3. Ab hoc tamen errore seipsum liberat S. Hieronymus, *epist.* 59 ad Avitum, et in cap. xlv *Isaie*, ubi Origenem perstringit, quod cœlis animas tribueret rationales. Audi clare id docentem Isidorum, *De Natura rerum* cap. xxxv, ubi censet solem esse animatum ex S. Augustino: « Salomon, inquit, cum diceret de sole: Gyra gyram vadit spiritus, et in circulo suos revertitur, ostendit solem ipsum spiritum esse, et quod animal sit, et spirat, et vegetet, et annos orbis suos cursu expleat, sicut et Poeta ait: Interea magnum sol circumvolvitur annum. Et alibi: Lunæ lucentem globum, Titaniaque astra spiritus intus alit. »

Verum jam dogma est Ecclesie, hoc est Patrum

Spiritus hic quid? Resp. prius.

in quinta Synodo (Ecumenica, theologorum et philosophorum omnium, nec solem, nec colos esse animatos. Verissimilius S. Thomas, *Opus.* X, censet solem hie spiritum, quod spiritum sive intelligentiam habeat non informantem, sed assistentem, moventem et dirigentem: ubi S. Thomas per spiritum videtur accipere angelum, qui soli assistit. eumque volvit.

Secundo, Valesius, *Sacr. Philosoph.* cap. LXII, Aben-Ezra et alii per spiritum accipiunt ignem. Hic enim ob puritatem, subtilitatem et igniendi vim videtur esse spiritualis; hic rursus calore suo efficit rerum generationes et transmutationes. Unde est elementum nobilissimum et maxima necessarium, sicut Salomon hic ignem inter tria cœtera elementa velut principem assignat. Verum hæc aliena et coacta videntur.

Tertio gentium.

Tertio, proprie et genuine per spiritum accipias aerem et ventum, quem causat sol, de quo proxime sermo præcessit. Nam, ut ait Seneca, lib. V *Natur. Quest.* cap. vi: « Aliquando per se ipse sol causa venti est, fundens rigentem aerem, et ex densa coactoque explicans. » Plinius, lib. II, cap. xlviii et seq., ventos a sole non solum impelli, sed et generari docet: « Sol, inquit, et auget et comprimit flatus. Angel exoriens occidensque, comprimit meridiani aestivis temporibus, itaque medio diei aut noctis plerumque sopiuntur, quia ut nimio figure aut aestu solvantur; et imbribus venti sopiuntur. »

Hinc Symmachus per spiritum vertit, ventum. Sic et Tigrina, Vatablus et alii. Hæc est sententia S. Gregorii Thaumaturgi, Ilugonis Victorini, Cajetani, Joannis Peri, Pinedæ et aliorum. Sensus est ergo, g. d. Spiritus, id est aer impulsus, sive ventus per omnia omnesque mundi plagas flando discurrit et circuit, ac revertitur in circulos, id est ad sui principium, a quo rursus in orbem circummeat, et quasi circulum suum percurrat. Ventus, inquam, idem non numero, sed specie aut genere, g. d. Omnia in cœlo, æque ac in terra sunt circularia, non stabilia; imo ipse sol, qui est quasi rex cœlorum, ipse ventus qui in terra ut rex dominatur; ipsum mare et flumina, æque ac omnes generationes terrene, suam habent vanitatem, putamulationem, mutationem, irrequietum statum, fugam, occasum, interitum. Alii per antithesim explicant, g. d. In sole, ventis, fluminibus stabilis est motus et natura cursus: ad hominum gyri, casus, cupiditates, phantasiam sunt instabiles et incerte, semperque fluctuant. Meminit aeris et venti, quia hic rerum generationi et humane vitæ subservit et perutilis est, tum ad eventilandum aerem, quiete torpentem et putrescentem; tum ad vapores noxios diffilandos; tum ad hominis respirationem et refrigerationem, ejusque spiritus, ne pigrescant, acuosos et roborandos. Unde Aristoteles, lib. VI *Histor. Anim.* cap. xxix, et lib. IV *De Generatione anim.* cap. ii, docet Aquilone fortiter et acriter flante gigni masculos,

Venti semper.

Austro vero leni et tepido flante gigni feminas. Denique « ventus est aeris flumen, » ait Apuleius. Aptè ergo rerum humanarum tenuitatem, inconstantiam et fluxum representat.

Spiritus ergo, sive ventus hic in scenam producit Salomon, tum quia is inter causas generationis rerum, earumque varietatis; tum quia ipse sua invisibili tenuitate, summa celeritate, impulsu et instabilitate, clarum est symbolum humane instabilitatis, inconstantie et infelicitatis. Sicut enim flanti Euro ab Oriente illico opponit se Zephyrus flans ab Occidente, hunc vero infringit Auster flans a Meridie, cui mox adversatur Aquilo flans a Septentrione; sic pariter prosperitas illico opponit se adversitas, virtuti invidia, opibus inopia, gloria calumnia, honori dedecus. Rursus, sicut subinde pestilentes sunt venti, morbosque hominibus efflant, sic pariter res terrene homini pestem et necem non raro afferunt, præsertim si immodice iis utatur.

Porro dicitur hic spiritus, id est aer et ventus, lustrare omnia, et in circulos suos reverti, tum quia aer subtilitate sua omnia in terra et circum terram pervadit et penetrat, ac quasi lustrat; tum quia aer cœlo vicinus motu colorum in orbem rapitur, et in circulos suos æque ac cœli revertitur; tum quia venti subinde sunt circulares, resque agitant in circulos, quales sunt turbines et typhones; tum denique quia venti suum habent ordinem, qui in orbem et circulum fit et redit: jam enim flat Eurus ab Oriente, mox succedit illi Anem a Meridie, hunc exopt Zephyrus ab Occidente, hunc Aquilo a Septentrione, aliique plures inter hos medii et collaterales. Unde naute orbem ventorum conficiunt ex 32 ventis collateralibus: describunt enim circulum, in quo ad quatuor mundi plagas quatuor ventos primarios inde flantes collocant, ac cuique adjungunt alios octo collaterales, ut universim sint 36.

Tropologie, quod multi putant esse literale, per spiritum accipias spiritum hominis irrequietum, vagum et inconstantem: talis enim est phantasia, et quæ eam sequitur cupiditas hominis, ut nunc hoc cogitet et velit, nunc aliud et aliud, ac rursus ad prima quæ cogitavit et voluit, redeat, itaque gyret assidue, et in circulos suos volvatur. Ita Nyssenus. Graphicè hanc cordis et spiritus instabilitatem depingit S. Bernardus in *Moliti*, cap. ix: « Nihil, ait, est in me corde meo fugacius, etc. Et dum per diversa requam querit, non invenit; sed in labore miserum a requie vacuum manet, sibi non concordat, a se dissonat, a se resistit; voluntates alterat, consilia mutat, ædificia nova, destruit vetera, destructa reedificat, eadem iterum atque alio et alio modo mutat et ordinat, quia vult et non vult, et nunquam in eodem statu permanet. Sicut enim molendinum velocior volvitur et nihil respuit, sed quidquid imponitur molit; si autem nihil apponitur, seipsum consumit; sic cor meum semper est in motu et nunquam re-

Venti symboli sunt et instati.

Venti lustrant omnia, quæ per eos sunt.

Semada.

Tertio.

Cor quæstionibus.

quiescit, sed sine dormiam, sive vigilem, somniat et cogitat quidquid ei occurrit. Et sicut molendinum arena si imponatur, exterminat, pix inquinat, palea occupat: sic cor meum cogitatio amara turbat, immanus maculat, vana inquietat et fatigat. » Et inferius post nonnulla : « Cumque gloriatur ab illis et involvitur in istis, vanitas illud recipit, curiositas deducit, cupiditas allicit, voluptas seducit, luxuria pollut, torquet invidia, acribit iracundia, cruciat tristitia, sique miseris casibus submergitur omnibus vitis, quoniam unum Deum (qui ei sufficere poterat) dimisit. Per multa dispergitur, et huc illicque querit ubi requiescere possit, et nihil invenit quod ei sufficiat, donec ad ipsum redeat. »

B. Petrus Damianus, *opusc. 12*, cap. XIII, hanc spiritus vertiginem, rotationem et circulationem simili themate describit: « Mola, ait, in gyro ducitur, et farina profertur; unaqueque autem mundi hujus actio mola est, que dum multas cyras congerit, humanas mentes quam per gyrum vertit, atque ex se quasi farinas proficit: quia seducto cordi semper minutissimas cogitationes gignit, » præsertim dum spiritu ventoque vanitatis et fastus rotatur et agitur: hic enim est turbo mentium.

Alli per ventos alternantes et sæpe contrarios accipiunt contrarios rerum casus et mutabiles, imo adversos fortune flatus, contra quos hunc clypeum suggerit Boetius, lib. II *De Consol.* prosa 1: « Postremo æquo animo tolere oportet quidquid intra fortunæ aream geritur, cum semel jugo ejus colla submiseris; quod si manendi abundantie scribere legem velis ei, quam tu dominam sponte elegisti, nonne injurias fueris, et impatientia tua sortem exacerbabis, quam permutare non possis? Si ventis vela committeres, non quo voluntas peteret, sed quo flatus impelleret, promovereris: si arvis semina crederes, feraces inter se annos sterilesque pensares. Fortunæ regendum dedisti: domine moribus oportet obtemperes. Tu vero volentis rota impetu retinere conaris. Ad omnium mortalium stolidissime, si manere incipit, sors esse desistit. »

7. **OMNIA FLUMINA INTRANT IN MARE, ET MARE NON REDUNDAT.** — Hebræa, omnes torrentes vadunt in mare, et mare non impletur; Septuaginta, non est impletum; Syrus, omnes torrentes præcipitantur in mare, et non impletur; Arabicus, et mare non congregatur plenum; Chaldaeus, omnes torrentes et fontes aquarum vadunt et currunt ad mare Oceanum quod circum mundum; vel, cujus ambois tanquam annulo mundum continetur, ut vertit Costus noster. Pro torrentibus aptius veritatis flumina, que in mare decurrunt, cum torrentes terra bibula perorant, vel siccurrunt antequam ad mare perveniant. Ecclesiasten secutus Ecclesiastes, xi, 11: « Omnia, inquit, que de terra sunt, in terram convertentur, et omnes aque in mare revertentur. »

» Sicut dixit de sofo et vento, quod gyrentur et in suos orbes recurrant: sic hic ait de torrentibus, et inde nascentibus fluminibus, quod omnia decurrant in mare, indeque recurrant ad fluminum origines, ut bisce exemplis vanitatem, decursum et circulationem vite humanæ omniumque rerum terrestrium representet. Unde S. Hieronymus: « Hebræi, ait, sub torrentium et maris nomine, per metaphoram de hominibus significari arbitrantur, quod in terram de qua sumpti sunt redeant, et torrentes vocentur non flumina, eo quod cito intereant, nec tamen impleatur terra multitudine mortuorum. » Hinc S. Gregorius Thaumaturgus paraphrastice veritatis, res autem ipsa recte comparatur flumini torrentium, qui in immensum maris profundum ingente strepitu incidunt. Eadem similitudine usa Theocritus, II *Reg.* xiv, 14: « Omnes, ait, moriuntur, et quasi aque dilabuntur in terram, que non revertuntur. » B. Alcuinus Flaccus, disputans cum Pipino Caroli Magni filio: « Quid, ait, est mare? Audacie via, Maria » *pillata.*

Porro mare ex tot fluminibus influentibus non impletur, non crescit, non redundat, ut super litorea sese effundat terramve supersatiget, sed volut gurgis insatiabilis omnia sorbet, et ad semper sorbendum hiat: hinc Pontum dici putant *πυξὸς ὁ πόντος*, quod aquas semper potet. Causam dat Aristoteles, II *Meteor.* cap. II, quod aquæ ex mari soli educantur, et vel siccurrunt, vel in vapores et nubes vertantur; quodque mare sit vastissimum, ut flumina ejus respectu sint instar paucarum guttarum. Causam aliam dabit Ecclesiastes vers. seq. Hinc Proverbia: Aquam in mare deferre, ligna in sylvam, Uluas Athenas, in Ægyptum frumentum, Crocum in Ciliciam: que dicuntur in eos qui operantur inutilia et superflua.

Tropologie, mare insatiabile notat insatiabilem cupiditatem hominis, que semper voluptates bibit, et tamen semper siliit, juxta illud quod subdit Salomon, vers. 8: « Non saturatur oculus visus, nec auris auditu impletur. » Ita Nyssenus, Vnde S. Ambrosius, lib. *De Tobia*, cap. xii, docet mare insatiabile esse cor avari: « Omnes, inquit, torrentes vadunt in mare, et mare non adimpletur. Mare istud generator est omnium, pabimonia tanquam fluctus absorbet, et ipse nescit expleri. Mari tamen plerique utuntur ad questum, feneratorum nemo vitur nisi ad dispendium. Ilud multorum commodum est, hic universorum naufragium. »

Simili modo gula, luxuria, ambitio est mare quod omnia sorbet: gulosus enim et luxuriosus, æque ac superbus, est helle patrimoniorum, et gurgis opum retinere omnium.

Symbolice Rabhini in *Midras Coheloth*, id est *Expositio Ecclesiastes*, sic exponunt, q. d. « Flumina intrant in mare, et mare non redundat, »

id est, omnes mortui tendunt in infernum, et infernus nunquam impletur, nec redundat, juxta illud *Prov.* xxx, 13: « Tria sunt insaturabilia, etc., infernus, et os vulvæ, et terra qua non saturatur aqua. » Ita Galatinus, lib. VI *De Arcanis fidei*, cap. vii. Simili modo mare typus est mortis et sepulchri: ad utrumque enim homines omnes ceu flumina decurrunt, imo velut torrentes celerrime rapiuntur. Vide I *Reg.* xiv, 14. Audi S. Augustinum in *Psal.* cix, ad illud: *De torrente in via bibet*: « Sicut torrens, inquit, pluvialibus aquis colligitur, redundat, perstreptit, currit et currendo decurrit, id est eorsum finit: sic est omnis iste cursus mortalitatis: nascentur homines, moriantur, et aliis morientibus alii nascuntur, succedunt, accedunt, decedunt, nec manebunt. Quid hic tenetur? quid non decurrit? quid non quasi de pluvia collectum it in abyssum? Quomodo enim fluvius repente collectus de pluvia, de guttis imbrium, it in mare; nec apparet, quia nec apparebat, antequam de pluvia colligeretur: sic hoc genus humanum de oculis colligitur, et proficit in mortem. Rursus in occultum vergit, medium hoc sonat et transit. he hoc torrente bibit Christus, nec est natus est, moriturus. »

Rursus Richardus Victorinus, tract. I *De Statu inter homines*, cap. x: « Omnia flumina, ait, in mare feruntur, et omnia aqua dulcis in amarum mutatur; quia oblectamentum in fastidium vertitur; et omnia delectatio carnis in amaritudine terminatur, » juxta illud: « Extrema gaudii luctus occupat. »

Denique audi M. Antoninum Imperatorem cognomento Philosophum, lib. IV *De Vita sua*: « Evum, ait, fluctus quidam est rapidus earum que hinc rurant; simul enim unumquodque et apparet et præterit, et aliud subsequitur, mox item aliud succedet. Omne quod nobis accidit ita consuetum est et notum, ut rosa vere, fructus æstate. Eadem est ratio morbi, mortis, calamitatis, insidiarum omniumque eorum que stultis vel gaudium, vel tristitiam afferunt. » Et post nonnulla: « Dicitur Heracili semper est memoria tenendum: Terræ mortem scilicet esse aquam, aquæ aerem, aeris ignem, idque vicissim. » Et pluribus interjectis: « Collige etiam quos tu ipse nosti unum post alium, ejus fluvius ipse crassus, mortuos; et quod heri fuit piscis, eras erit salsamentum, aut cinis. Momentaneum itaque tenipus a natura esse constitutum considerandum est, æquoque animo et vita ab-undum: perinde ac si oliva maturitatem consecuta decidit, arborem que ipsam tulit ac genuit, collaudet et gratias agat. Similis esse debes promontorii, » unde concludit: « Proinde quoties incidit quidquam, quod ad dolorem te provocet, recordare hujus præcepti: Non illud infortunium esse appellandum, sed felicitatis tribuendum, quod id fortiter

feras. » Idem, lib. IX: « Jam nos omnes terra occultabit: post ipsa quoque mutabitur, et res deinde alie item in infinitum mutabuntur. Enimvero qui fluctus mutationum et motuum considerabit, earumque celeritatem in omnia mortalia contemnet. Torrentis enim causa universi rapit omnia. Ad locum unde exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant. »

Pro unde exeant hebraice est *שורתיים* *seholothim*, id est, quo vadunt: quo, id est, ad quem locum, vel ex quo loco. Unde duplex hic est versio et duplex sensus: prior, ut significetur terminus ad quem tendunt flumina; posterior, ut significetur terminus a quo ipsa exeunt et procedunt.

Priorem secuti Septuaginta vertunt, *ad locum quo torrentes eunt, illuc ipsi revertuntur ad eundem*; vel, ut habet versio Veneta, *ad locum, inquam, maris pergunt flumina, ut iterum redeant et fluant*. Et Syrus, *ad locum quo abeunt torrentes, ibi revertuntur ad abeundum*. Et Arabicus, *ad locum ad quem vadunt torrentes, ad ipsum revertitur spiritus eorum: vadunt enim*. Sic et Pagninus, Tigurina et alii.

Posteriorem secutus est Noster veritas, *ad locum unde exeant flumina*. S. Hieronymus in *Comment.* ex Symmacho, *ad locum de quo torrentes exeant, illuc ipsi revertuntur ut introeant*; Chaldaeus, *quasi ad locum enim ad quem torrentes vadunt et decurrunt, inde revertuntur et desuntur per extenuatas abyssos*. Vel, ut vertit Costus, *cumque per cuneos et abyssos commata, quo ex loco defluuntur fluvii, eodem ferantur, Oceanus ipse nullo completur modo*.

Prioris versionis hic est sensus, q. d. Flumina continuo cursu ad mare feruntur, in illudque sese effundunt, quo fit ut iterum iterumque semper fluant: continuo enim novæ affluent aquæ, quo in mare deflunt: sicubi enim inhiberetur eorum fluxus in mare, siserent, et alias altere prohiberent, utpote stum locum et alium occupantes et impletes. Unde ex Hebræo sic vertunt nonnulli, *ad locum quo torrentes vadunt, illuc ipsi convertuntur ad eundem*, q. d. Flumina defluendo continenter sequuntur suos alveos et lectos, atque illum, per quem semel eorum inchoarunt, constanter retinent, nec mutant unquam, quod sana mirum est.

Posterioris hunc sensum assignat Tilemannus et alii nonnulli, ut cum priori coincidat, q. d. « Ad locum unde exeunt flumina, » id est ad suas scaturigines et exordia, » revertuntur, » id est, rursus affluent novæ flumina aquæ, ut iterum fluant; quasi assignet causam perennitatis fluminum, hanc scilicet, quod defluentibus eorum aquis novæ ex montibus affluent, que per scaturigines rursus emanant, et decurrunt in mare.

Verum hic sensus frigidior videtur et coarctior: hoc enim proprie non est reverti flumina ad locum unde exeant. Adde videri tautologiam: idem enim est dicere, revertuntur fontes et flumina, quod, defluentibus fluminum aquis alie continuo affluent; perennis enim fluxus non est

Duplex versio  
Prima.

Terzio, analitico-  
do-  
voluptatis.

Mare pro-  
mo, est  
capitula  
insatiabile.

Secundo,  
mors et  
infernus.